

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANA BİLİMDALI

**TOPLUMDA DAMGALAMA EĞİLİMİ VE HÜKÜMLÜLERE
YÖNELİK SOSYAL MESAFE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER**

RASİM EREZ

YÜKSEK LİSANS

TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. FERİDE GÖKBEN HIZLI SAYAR

İstanbul – 2019

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANA BİLİMDALI

**TOPLUMDA DAMGALAMA EĞİLİMİ VE HÜKÜMLÜLERE
YÖNELİK SOSYAL MESAFE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER**

RASİM EREZ

164501022

YÜKSEK LİSANS

TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. FERİDE GÖKBEN HIZLI SAYAR

İstanbul – 2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 164501022
Öğrenci Adı Soyadı	: Rasim EREZ
Anabilim Dalı	: Adli Bilimler ABD
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Gökben HIZLI SAYAR
Tezin Başlığı	: Toplumda Hükümlülere Yönelik Damgalama ve İlişkili Faktörler

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 19.02.2019	Saat	: 17.30
-----------------	--------------	------	---------

Öğrenci Savunmaya : GELDI

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki karar,

OY BİRLİĞİ OY ÇOKLUGU

- Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.
- Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)
- Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.

Savunmada Tezin Başlığı : Değişmedi. Değişti.

Tezin Yeni Başlığı : **TOPLUMDA DAMGALAMA EĞİTİMİ VE HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK SOSYAL MESAJ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER**

Öğrenci Savunmaya : GELMEDİ

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BİRLİĞİ ile REDDEDİLMİŞTİR.

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Sevil ATASOY	
Danışman Üye	Doç. Dr. Gökben HIZLI SAYAR	
Üye	Doç. Dr. Gülsün Ayhan AYGÖRMEZ UĞURLUBAY	
Üye	Dr. Öğr. Üy. Durmuş Eray GÜÇLÜER (Altınbaş Ü.)	
Üye	Dr. Öğr. Üy. Zekai GENÇ	

(Tüm durumlarda jüri üyelerinin tez değerlendirme raporları (form YL-13) gerekir.)

Tarih : 19/02 / 2019

Sayı No :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen ve Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisinin Tez Savunma Sınav Tutanağı ve eklerinin Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Sevil ATASOY
Anabilim Dalı Başkanı

Not : Bu forma orijinal raporlar (bir nüsha) eklenecektir.

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Toplumda damgalama eğilimi ve hükümlülere yönelik sosyal mesafe ile ilişkili faktörler**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15 / 01 /2019

Rasim EREZ

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin tamamlanmasında bana olan desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Feride Gökben Hızlı SAYAR'a, üzerimde emeği olan Aileme, desteğini esirgemeyen eşime, ayrıca bugüne kadar Adli bilimlerde bilgi ve ilham kaynağım olan Prof.Dr. Sevil ATASOY hocama, Prof.Dr. Gülay DİRİK ve Doç. Dr. Figen AKÇA hocama teşekkür ederim.

Rasim EREZ

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANA BİLİMDALI

TOPLUMDA DAMGALAMA EĞİLİMİ VE HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK
SOSYAL MESAFE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

RASİM EREZ

YÜKSEK LİSANS

TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. FERİDE GÖKBEN HIZLI SAYAR

KABUL ONAY.....

BİLDİRİM.....

İÇİNDEKİLER

YEMİN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
KABUL ONAY.....	iv
ÖZET:.....	vii
SUMMARY:.....	viii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1.DAMGALAMA.....	5
1.1.Damgalama (Stigmatizasyon-Etiketleme) Nedir?	5
1.2.Kendi kendini damgalama	7
1.3.Sosyal Mesafe ve Sosyal Kimlik Kuramı	8
2.DAMGALAMA VE SUÇ	10
2.1.Sembolik Etkileşim	13
2.1.1.Kötülüğün Tiyatrosu	13
2.1.2.Birincil ve İkincil Sapma	14
2.1.3.Sapma ve Diğer İnsanların Tepkileri	15
2.2.Damgalama Döngüsü.....	17
2.2.1.Baskın Statü	17
2.2.2.Kendini Gerçekleştiren Kehanet.....	18
2.2.3.Kalıpyargı	19
2.3.Damgalamanın Sonuçları.....	21
2.3.1.Birleştirici Utandırma	21
2.3.2.Ayrıştırıcı utandırma (Damgalama).....	22
3.AMAÇ VE YÖNTEM	25

3.1. Amaç	25
3.2. Yöntem	25
3.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman	25
3.2.2. Örneklem	25
3.3. Veri Toplama Araçları:	29
3.3.1. Sosyal Mesafe Ölçeği	29
3.3.2. Damgalama Ölçeği	30
3.3.3. Verilerin Değerlendirilmesi	32
4.BULGULAR.....	33
4.1.Çalışmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel Değerlendirme	33
4.2.Sosyodemografik Değişkenler İle Damgalama Eğilimi ve Sosyal Mesafe Arasındaki Korelasyonun İncelenmesi	33
4.3.Katılımcıların Daha Önceki Adli Geçmişi ile DMÖ-SMÖ Puanlarının İncelenmesi	41
5.TARTIŞMA.....	44
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	50
KAYNAKLAR	52
EKLER	59
ÖZGEÇMİŞ	63

(EREZ, Rasim, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019)

TOPLUMDA DAMGALAMA EĞİLİMİ VE HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK SOSYAL MESAFE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Özet:

Dünyada ve ülkemizde hükümlü bireylere karşı damgalama ve sosyal mesafe yaygın olarak görülmektedir. Damgalama, toplumsal anlamda son derece zararlı sonuçları olan bir olgudur. Bu çalışmada damgalama eğilimi ve hükümlülere yönelik sosyal mesafe ile ilişkili faktörler incelenmiştir. Araştırmaya, sosyal medya kullanıcıları arasından 730 kişi katılmıştır. Katılımcılara damgalama ölçeği ve sosyal mesafe ölçeği uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda damgalama eğilimi arttıkça sosyal mesafenin de arttığı saptanmıştır. Damgalamayı etkileyen başlıca faktörler yaş, cinsiyet, çevre, meslek ve iş sektörü olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılanların %23,6'sının (N=172) damgalama puanı yüksek iken, %76,4'ünün (N=558) damgalama puanı düşük olduğu tespit edilmiştir. Sosyal mesafenin ise, Cinsiyet, Medeni Durum, Çocuk Sahibi Olma, Yaşanan Çevre, Meslek ve Çalışılan Sektör, Eğitim, Kişinin birinci derece akrabası ya da arkadaşının adli ceza geçmişi ile ilişkili olarak değiştiği bulunmuştur.

Daha önceden ceza ya da ceza erteleme aldığı söyleyen katılımcılarda, damgalama eğilimi ve sosyal mesafe puanı diğer katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı değildir. Daha önceden ceza ya da ceza erteleme alan arkadaşı veya birinci derece akrabası olan katılımcılarda sosyal mesafe daha fazla bulunmuştur.

Damgalama, toplumsal ve kültürel yapı ile ilgili olmakla beraber eğitim seviyesi yükseldikçe (%89,1 yükseköğrenim) damgalama ve sosyal mesafenin azaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Damgalama, sosyal mesafe, hükümlü, adli psikoloji

(EREZ, Rasim, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019)

STİGMA TENDENCY IN SOCIETY AND SOCIAL DISTANCE RELEATED FACTORS FOR CONVICTS

Abstract:

In the world and in our country, the stigma and social distance against convicted individuals are widely seen. Stigma, with extremely harmful consequences in the social sense is a phenomenon. In this study, factors related to stigma tendency and social distances for convicts were investigated. 730 people from social media users participated in the study. The participants were given a stigma scale and a social distance scale.

As a result of the research, it was found that social distance increased as the stigmatization trend increased. It was found that 23,6% of the participants had a high stigma score and 76,4% had a low stigma score. The main factors affecting the stigma were age, gender, and environment, occupational and business sectors. Social distance, gender, marital status, having children, living environment, profession and business sectors, Education, the person's first degree relatives or friends have changed in relation to forensic criminal history.

In the participants who said that they had previously received punishment or punishment postponement, the stigma and social distance score were not statistically significant compared to the other participants. Social distance was found more in participants who previously had a friend or first degree relative who received punishment or punishment postponement.

Although it is related to stigma, social and cultural structure, as the level of education increases (89.1% higher education), stigma and social distance decreased.

Key Words: Stigma, social distance, convict, forensic psychology

KISALTMALAR

ANOVA: Analysis of Variance

DMÖ: Damgalama (Stigma) Ölçeği

SMÖ: Sosyal Mesafe Ölçeği

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. TÜİK Verilene göre hükümlü ve tutuklu sayısı, 1998-2017	2
Tablo 2. Becker'e göre suç ve suçlu tanımları	15
Tablo 3. Yaş grupları	25
Tablo 4. Katılımcıların yaşadığı yere göre dağılımı	26
Tablo 5. Katılımcıların medeni durumuna göre dağılımı	26
Tablo 6. Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre dağılımı	27
Tablo 7. Katılımcıların eğitim durumu	27
Tablo 8. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı	28
Tablo 9. Katılımcıların iş sektörü dağılımı	29
Tablo 10. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik katsayıları	31
Tablo 11. Katılımcıların DMÖ ve SMÖ den aldıkları puanların betimsel istatistikileri	33
Tablo 12. Damgalama eğilimi ile sosyal mesafe arasındaki korelasyon	34
Tablo 13. Cinsiyet ile SMÖ ve DMÖ arasındaki ilişkinin T testi analizi	34
Tablo 14. Medeni duruma göre DMÖ ve SMÖ puanlarının Anova analizi	35
Tablo 15. Çocuk sahibi olma ile SMÖ ve DMÖ arasındaki ilişki	35
Tablo 16. Yaş aralığı ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi	36
Tablo 17. Yaşanan yer ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi	37
Tablo 18. Meslek ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi	37
Tablo 19. Çalışılan sektör ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi	38
Tablo 20. Eğitim durumu ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi	40
Tablo 21. Katılımcıların geçmiş ceza-ceza ertelemesi varlığı durumu	41
Tablo 22. Katılımcıların birinci derece akrabasının geçmişte ceza-ceza ertelemesi alma durumu	41
Tablo 23. Katılımcıların ceza-ceza ertelemesi alan arkadaşlarının varlığı	42

EKLER LİSTESİ

EK-1: Damgalama Ölçeği

EK-2: Sosyal Mesafe Ölçeği

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

Halk yasalarla yönetilir ve cezalarla yola getirilmek istenirse, onlar kendilerini cezalardan kurtarmaya çalışacaklar, ama hiç utanç duymayacaklardır. Onlar erdemle yönetilir ve terbiye gerekleriyle yola getirilmek istenirse, utanç duyacaklar ve böylece iyi olmaya çalışacaklardır (Konfüçyus).

GİRİŞ

İnsan beyni her gün binlerce milyonlarca bilgiyi işlemektedir. Bu kadar çok bilgiyi işleyebilmesi için sınıflandırma yapması kaçınılmazdır. Çevremizi daha kolay tanımak için nesnelere sınıflandırdığımız gibi insanları da sosyal olarak sınıflandırırız. Sosyal sınıflandırma bilişsel tasarruf sağladığı için çok işlevseldir. Bu sınıflandırmanın bazen olumsuz sonuçları olabilmektedir. Kalıpyargı ve ayrımcılıkla başlayan bu süreç damgalamaya kadar gidebilmektedir.

İnsanlar çocukluğundan itibaren bireysel yaşantıları, aile ve çevresi, içinde yaşadığı toplumun kültürü ve değer yargıları ile kendi bakış açısını ve karakterini şekillendirmektedir. Yetişkin bir birey olduğu zaman bu yaşantıların etkisiyle kendi doğrularını ve yanlışlarını oluşturmaktadır. Bu genel düşünceler toplumdaki bağımsız değil bilakis benzer özelliktedir. Bu otomatikleşmiş yargılar bazen zararlı sonuçlar doğurabilir.

Her insanın suç işleme potansiyeli vardır ve tarihte suç işlenmeyen bir dönem olmadığından insanlık tarihi bir bakıma suçların tarihi olmuştur. İnsanların güvenli ve huzurlu bir ortamda sağlıklı yaşama gereksinimleri vardır.

Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre fizyolojik ihtiyaçlardan sonraki basamak güvenlik olup en temel ikinci ihtiyaç olarak belirlenmiştir. Temel fizyolojik ve güvenlik ihtiyacı giderilmeden kişinin bir üst seviyeye geçerek sosyal ihtiyaçlar şeklinde tanımlanan; sevgi, saygı aidiyet ve kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlara yönelmesi mümkün görülmemektedir. Örneğin barınma ihtiyacı olan bir

insanın en temel kaygısı barınacak bir yer bulmak, güvenlik kaygısı yaşayan bir insanın en temel gereksinimi bu kaygının ortadan kalkmasını sağlamaktır.

Toplumda bireylerin güvenli ve huzurlu bir çevrede yaşamını devam ettirme isteği en temel ve doğal haklardan biri olmakla birlikte kendisini gerçekleştirebilmesi, üretken ve verimli bir yaşam sağlamak amacıyla da dile getirilen bu istek yerinde ve haklı bir talep olarak değerlendirilmelidir (Kula ve Çakar, 2015)

Toplumun güvenlik ihtiyaçlarından dolayı hükümlü kişilere ilişkin tutumlarını belirleyen en önemli değişken hükümlülerin “tehlikeli” ve “tekrar suç işleme potansiyeli yüksek olan” kişiler olarak algılanmasıdır. Bu bireylerin önceden kestirilemeyen suç işlemeye daha yatkın alışılmışın dışında davranışları, düzeni bozmaları, toplumda kaygı uyandırmaktadır. Birey ya da toplum kendisini ürküten, rahatsız eden bir durumla karşılaştığında sıklıkla onu kendisinden dışlayıp yabancılaştırma yoluna gider. Toplum açısından düzeni bozan, huzursuzluk yaratan ve toplumsal yaşantı için tekin olmayan kişiler damgalanıp toplum dışına itilirler. Ülkemizdeki hükümlü sayısı en son açıklanan TÜİK verilerine göre 2017 yılında 232 340 kişi olmuştur. Hükümlü bireylere yönelik damgalama konusunda toplumsal bilinç oluşturulması ve damgalama ile ilgili farkındalık yaratılması son derece önemlidir. Tablo 1’de TUIK verilerine göre 1998-2017 yılların arasındaki hükümlü ve tutuklu sayısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. TÜİK verilerine göre hükümlü ve tutuklu sayısı, 1998-2017			
Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
1998	66 096	63 576	2 520
1999	67 676	65 278	2 398
2000	50 628	48 758	1 870
2001	55 804	53 732	2 072
2002	59 512	57 398	2 114
2003	63 796	61 594	2 202
2004	58 016	56 062	1 954
2005	55 966	54 128	1 838
2006	70 524	68 075	2 449
2007	90 732	87 553	3 179
2008	103 435	99 842	3 593

2009	115 920	111 853	4 067
2010	120 194	116 002	4 192
2011	128 253	123 648	4 605
2012	136 638	131 732	4 906
2013	144 098	138 906	5 192
2014	158 690	152 902	5 788
2015	177 262	170 754	6 508
2016	200 727	192 354	8 373
2017	232 340	222 444	9 896
Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2009-2017			
Not. Bilgiler 31 Aralık tarihine göredir.			

İstatistiklerden anlaşılacağı üzere yıllar geçtikçe hükümlü sayısı dramatik bir artış göstermektedir. Hükümlü sayısının artması başlı başına bir problemdir ve bu sayının artması her yıl bu kurumlardan çıkan hükümlülerin de artması anlamına gelmektedir.

Amaç ve Kapsam

Adli psikoloji için önemli kavramlardan sosyalleşme, toplumsal uyumun, hükümlülere yönelik iyileştirici çalışmalarda önemli olduğu bir gerçektir. Bu çalışmada toplumun hükümlü bireylere yönelik damgalama eğilimi ve sosyal mesafe ilişkisini demografik etkileri, bireyin adli yönden geçmişi de göz önüne alarak incelenmiştir. Ülkemizdeki araştırmalara bakıldığında damgalama konusunda psikiyatri hasta ve yakınları, hükümlü ve yakınları üzerinde yoğunlaştığı, hükümlülere yönelik toplumsal algının olumsuz olarak kabul edilmekle beraber bu konudaki çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Ancak bu algının ne kadar olumsuz veya ne boyutta olduğu merak konusudur. Bu çalışma buradaki boşluğu gidermeye yöneliktir. Araştırmanın soruları:

- Damgalama eğilimi sosyal mesafeyi ne ölçüde etkilemektedir?
- Sosyo-demografik değişkenlerin damgalama eğilimi ve sosyal mesafeye etkisi nedir?
- Adli ceza geçmişinin damgalama ve sosyal mesafeye etkisi nedir?

Sorularına yanıt bulmak amaçlanmıştır.

Hipotezler

- Damgalama eğilimi arttıkça hükümlülere yönelik sosyal mesafe de artar.
- Adli ceza geçmişi damgalama eğilimi ve hükümlülere yönelik sosyal mesafeyi etkiler.

Araştırmanın sınırları:

Araştırma 09.05.2018-09.08.2018 tarihleri arasında, Türkiye’de yaşayan tüm verileri internet üzerinden alınan, sosyal medya kullanıcıların arasında gönüllü, 18-67 yaş aralığında 730 katılımcıyla sınırlıdır. Katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılmamıştır. Katılımcıların yaşadığı il sorgulanmamıştır. Hükümlülere yönelik genel damgalama eğiliminin bulunması amaçlanmıştır. Katılımcılardan da alınan geribildirimlerden de ortaya çıkan sonuca göre suç türlerine yönelik damgalamamın farklı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca çalışma sosyal medyada gönüllü, %89,1’i yükseköğretim mezunu olan bir kitle ile gerçekleştirilmiştir. Eğitim seviyesi düşük ve sosyal medya kullanmayan bireylerde farklı sonuçlar çıkabilir.

Varsayımlar:

- Kişisel Bilgi Forumu’ndan elde edilen bilgilerin doğru ve objektif olduğu varsayılmıştır.
- Uygulanan testleri içtenlik ve dürüstlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.
- Örneklemin, alandaki evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1. DAMGALAMA

1.1. Damgalama (Stigmatizasyon-Etiketleme) Nedir?

Damga (stigma) kavramı, ilk kez Yunanlılar tarafından ahlaki anlamda kötü görülen, normal kabul edilmeyen kişileri, köleleri, suçluları, hainleri bedenlerine kazıdıkları ya da demirle dağladıkları işaretlerle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Ömürleri boyunca bu işaretleri taşıyan kişiler lekelenmiş kabul edilmelerinden dolayı, diğerlerinden kolayca ayırt edilmişlerdir. Kamusal alanlarda kaçınılması gerektiği herkese bu sayede duyurulmuştur (Goffman, 1963).

Damga (stigma), delik, delmek, yara, iz anlamına gelse de, günümüzde daha çok “kara leke” anlamında kullanılmaktadır. Sözcüğün bu anlamda kullanımı ortaçağda suçlu kişilerin, suçluluğun göstergesi olarak kızgın demirle dağlanmalarından sonradır (Taşkın, 2007). Damgalama (stigmatization) ise, kişinin içinde yaşadığı toplumun “normal” saydığı ölçülerin dışında sayılması nedeniyle, toplumu oluşturan diğer bireyler tarafından, kişiye saygınlığını azaltıcı bir atıfta bulunulmasıdır. Damgalanan kişiye damgalanma nedeniyle, gerçeğe dayanmaksızın, adını kötüye çıkaran utanç verici bir özellik yüklenmektedir (Soygür ve Özalp, 2005).

Goffman (1963)’a göre damgalama, damgalanan kişinin adının önüne getirilen etiket nedeniyle daha az değer verilebilir, daha az istenebilir hale gelmesi ve neredeyse artık insan gibi görülmemesidir. Mağdur olan kişinin, damgalayanın gözünde artık tam bir insan hükmünden çıkarak, adeta nesne halini almasıdır. Kısacası damgalama sonucunda, kişilerin normallerden ayrılması, öteki sınıfına sokulması, çevresinden onur kırıcı farklı bir tutum görmesine ve insandılaştırılmasına sebep olabilir.

Damgalama örgütsel açıdan değerlendirildiğinde; işyeri nezaketsizliği / kaba davranışı, işyerinde kötü davranışlar, duygusal istismar, sosyal dışlama (izolasyon) gibi kavramların içerisinde yer alır. Aslında tümünün başlangıç noktası olarak, damgalama baz alınabilir. Zorbalık, yıldırma (mobbing), istismar, günah keçisi ilan etme, taciz, işyeri travması, sağlığı tehdit eden liderlik gibi kavramlar damgalama ile iç içedir (Yaman, 2009).

Etiketleme teorisinin öne sürdüğü görüşler, sosyal psikolojide Mead'den kaynaklanan ve benlik kavramının şekillenmesinde diğerlerinin rolünü vurgulayan görüşlerle paralellik göstermektedir. Bir kişiye yapıştırılan etiketler, diğerlerinin bu kişi karşısındaki davranışlarını etkilemekte ve sonuçta, kişinin diğerleriyle etkileşiminde temel rol oynamaktadır (Göksu ve Karakaya, 2009).

Herhangi bir sapma davranışı gösteren bir kişi diğerleri tarafından etiketlenerek anormal kişi olarak görülmeye başlanacaktır. Eğer kişi bu süreci ve kendisinin anormal olduğunu kabul ederse büyük bir ihtimalle o doğrultuda davranmaya devam edecektir (Angenent ve de Man, 1996).

Sapkınlık süreci, Matza'ya göre “yasak ve serbest” (ban and transparency) problemiyle baslar. Kişinin yaptığı davranışlar “yasak” bölümünde yer alıyorsa kişi burada kimlik ikilemi içine düşer ve kimliğinin toplumun koyduğu (etiketlediği) yönde değişmesi için bir yol açılmış olur. İkinci basamakta “tutuklama etiketleme” (apprehension and labelling) gelmektedir. Sosyal kontrol organları (polis, yargı vs) tarafından alıkonan, kaydedilen kimse suçlu kategorisine seçilir. Kişi bu basamakta huzurlu, suçsuz kimliğini kaybeder; birinci basamaktaki ikilemi olumsuz yönde oluşur. Toplum önüne yakalandıkları bu suç kimliğiyle çıkan insanlar toplum tarafından hep o suçla birlikte hatırlanacaklardır. Bundan sonraki basamaklar ise hapsedilme ve hapis sonrası damgalanma sürecidir (Hester ve Eglin, 1992). Etiketleme teorisinin temeli aslında Lemert'in “sosyal kontrol sapmaya yol açar” önermesidir (Akt. Hester ve Eglin, 1992).

Sosyal damgalanma; bireyi toplumda diğer ‘normal’ bireylerden ayıran ‘kabul edilmez’ olarak işaretleyen sıfat, özellik ya da bozukluk olarak tanımlanmaktadır ve beraberinde önyargı ve ayrımcılık davranışlarını da getirir (Güvenir, Miral ve Gökengin, 2004). “Bir insana 40 gün deli desen deli olur” özdeyişi aslında etiketlemeyle kendilik imajı oluşumunu anlatmaktadır.

İnsanlar damgalanmanın sonuçlarından çekindikleri için kendilerinin ya da yakınlarının bazı “eksiklikler”ini toplumdan saklamaya çalışmaktadırlar. Berry'nin verdiği örnekte eski bir suçlu mahkûmiyetini işyerinde çalışma arkadaşlarından; kocası akıl hastası olan bir kadın da kocasının problemini çevreden saklamaktadır (Berry, 1974)

1.2. Kendi kendini damgalama

Her insanın kendine ait, kendinin ne olduğuna ilişkin, doğru yada yanlış olabilecek bir takım düşünceleri vardır. Kendimizi algılama biçimimiz kendimizi başkalarının algıladığı evrenle etkileşim içindedir. Başkasının gözünden neysem ben oyum diye düşünebilir. Bu süreç, aslında toplumsallaşmanın bir gereği gibi daha çocukluk yıllarımızda karşımıza çıkar. Eğer anne çocuğuna vazoyu kırdığı için “Sen ne kadar sakar birisin” derse çocuk bunu “Annem benim sakar olduğumu düşünüyor, demek ki ben sakar bir insanım” diye yorumlayıp içselleştirebilir.

Cooley (1902)’e göre bu süreç üç aşamalı bir biçimde oluşur. Birinci aşama kendi görüntümüz hakkındaki düşüncemizdir. Yani biz başkalarının gözünde nasıl görünüyoruz. Özellikle bizim için önemli olan kimseler annemiz, babamız, arkadaşlarımız bizi nasıl görüyor. Bu insanların fikirleri bizim için çok önem taşır. İkinci aşama başkalarının bu reaksiyonları değerlendirmeleri ve açıklamalarıdır. Yani onlar bizi, bizim kendimizi gördüğümüz biçimde mi görüyor, yoksa farklı mı? Üçüncü aşamada ise benlik kavramının gelişimidir. Yani başkalarının bizi neden bu şekilde gördüğünü değerlendirir ve buna uygun bir kimlik geliştirmeye başlarız.

Görüşün temel noktası, davranışlarımızın temel belirleyicisinin başkalarının bizim hakkımızdaki düşünceleri, beklentileri, tutumları olması fikrine dayanır. Günlük yaşantımızdaki “Elalem ne der?” cümlesi, aslında buna yaşantımızda ne kadar sık rastlayabileceğimizin göstergesi niteliğindedir. Eğer biz de böyle bir görüşseysek başka insanların değer yargılarının kendi imajımızın gelişiminde önemli bir rol oynamasına sebebiyet veriyoruz demektir.

“Kendi kendini damgalama” ya da “içselleştirilmiş damga”, damgalanmış bir gruba ait bireylerin, damgalayıcı tutumları ve tepkileri kendilerine döndürmelerine verilen addır. Kendini damgalama toplum damgalamasına koşut olarak gelişir; kendini etiketleme ve stereotipi ile başlar ve sonuçta damgalanmış bireylerin davranışlarını etkiler (Karagöl, 2013; Avcil, 2014).

İçselleştirilmiş damgalanma, bireyin toplumdaki olumsuz kalıp yargıları kendisi için kabullenmesi ve bunun sonucunda değersizlik, utanç gibi olumsuz duygularla

kendisini toplumdan geri çekmesidir (Corrigan and Penn, 1999). Toplumdaki damgalamanın içselleştirilmesi, bireylerin ciddi şekilde örselenmesine yol açmaktadır (Link and Phelan, 2001).

1.3. Sosyal Mesafe ve Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal mesafe nedir?

Sosyal mesafe belli bir sosyal sınıfa mensup olan herhangi bir ferdin, diğer sınıflarla ve o sınıflara mensup bulunan gruplar ve fertlerle olan hiyerarşik ilişkilerini, bir nüfus içindeki sınıfların birbirleriyle olan ilişkilerini ve belirli nüfusların arasındaki sosyal farklılık ilişkilerini gösteren bir kavramdır (Bogardus, 1959).

Sosyal mesafe sosyal psikolojide ırk, din, milliyet gibi, farklı sosyal gruplardan üyelerin birbirlerini kabul veya reddetme derecesidir (Budak, 2000). Sosyolojik olarak sosyal mesafe (social distance) ise, sosyal grupların mahremiyet sınırlarını hangi mesafede çizmeye istekli olduklarını gösteren, toplumsal değişkenlere ya da ağlara dayalı benzerlik ya da yakınlık ve uzaklıktır (Marshall, 1999).

Sosyal Kimlik Kuramı

İnsanlarda, gruplara ayrılma ve kendi grubunu diğer gruplardan daha üstün olarak algılama yönünde bir eğilim vardır. Buna neden olarak, insanların olumlu bir öz-değerlendirme yapma yönündeki güdüleri gösterilmektedir (Brehm ve Kassin, 1993; Hogg ve Abrams, 1988).

Değerler, tutumlar, görüşler, inançlar ve bunların değişimi, kalıpyargılar ve sosyal göstergeler sosyal psikolojiktir. Çünkü insanları diğer insanlara, olaylara ve nesnelere yöneltir; diğerleri olmaksızın, bunların varlığından söz etmek mümkün değildir. Tüm bunlar, kişilerarası iletişim sonucunda bireyin zihninde yaşam bulur ve diğerlerinin "düşlenen" varlığıyla gelişir (Hogg ve Abrams, 1988).

Sosyal kimlik, insanların kim olduğunu ifade eder ve çevresiyle uyumunu kolaylaştırır. Ancak grup içi kayırmayı özendirme gibi bazı olumsuzluklar

yaşanabilmektedir. İnsanlar, benzerlik, belirginlik, statü ve belirsizliği azaltma durumlarında sosyal kimliği daha fazla ön planda tutarlar. (Robbins ve Judge, 2013):

- Benzerlik: Değerler ve özellikler benzerlik gösterdikçe, özdeşleşme artar.
- Belirginlik: Diğer gruplardan ayırt edici kimlikler daha kolay fark edilebilir.
- Statü: İnsanlar kendilerini, yüksek statülü gruplarla ilişkilendirirler.
- Belirsizliği azaltma: İnsanlar kim oldukları ve dünyaya nasıl uyum sağlayacağı konusunda kimlik sayesinde yol çizerler.

Tajfel ve Turner (1979)'ın savunduğu Sosyal Kimlik Kuramı sayesinde damgalama süreci kimlik ile ilişkilendirilebilir. Kendilik algısı ve sosyal algı sürecini açıklayan bir kuramdır. Bu kuramda, insanların doğuştan itibaren nesnelere, olayları ve diğer insanları kategorize ederek; “biz” ve “onlar” diye sınıflandırdıkları ve gruplaşmaya yöneldikleri anlatılmaktadır. Kişiler, kendini özdeş gördükleri grupları olumlu algılarken, diğer grupları kötü algılayabilmektedir (Hogg ve Vaughan, 2014).

2. DAMGALAMA VE SUÇ

Damgalama, olumsuz inançlar ve bunun sonucu olan önyargı ile temellenmekte (Çam ve Bilge, 2007), etiketleme ile başlamakta, ayrımcılık ve dışlamayla sonlanmaktadır (Taşkın, 2007).

Hüküm giymiş kişilerin karşılaştıkları damgalanmanın diğerlerine göre daha farklı bir formda olduğu söylenebilir çünkü hem devlet tarafından resmi olarak hem de toplum tarafından etiketlenmişlerdir.

Yaygın görüşe göre, suçlu olmanın 'suçu' toplumda değil kişinin kendisindedir ve topluma karşı gelme örneğidir. Başka bir deyişle suçlular suç işlemeyi bilinçlice tercih eden, tembel, sorumsuz ve ahlaken zayıf kimselerdir (Maruna, 2001). Bir suça karışmış olmak Goffman'ın belirttiği üzere (1963) kişisel karaktere bağlı bir damgalanma çeşididir. Kişisel karakterin bozukluğundan kaynaklanan damgalanma oldukça etkili bir formdur, anlaşılacağı üzere sürekli bir tehlikenin varlığını ima eder, aynı zamanda üstesinden gelinmesi de oldukça güçtür çünkü damgalama toplumun geri kalanı için hiyerarşiyi haklı göstermek ve kişide gördükleri olumsuz eğilimleri onaylamak için bir araçtır. Leary ve Schreindorfer'e göre (1998) bireyler aşağıdaki dört faktöre göre damgalanır ya da sosyal olarak dışlanmaya maruz kalır:

- 1) Başkalarının sağlığını ya da güvenliğini tehlikeye sokmak (tehlikeli olmak, dikkatsiz ve umursamaz olmak ya da bulaşıcı bir hastalığa sahip olmak),
- 2) Grup normlarından sapmak (toplum kurallarını, normlarını, ahlakını çiğnemek, hiçe saymak),
- 3) İçinde buldukları sosyal toplumun refahı adına yeterli katkıda bulunmamak (sorumsuz, yetersiz ya da bencil olmak),
- 4) Başkalarında olumsuz tepkilere sebep olmak (sosyal olarak ya da estetik olarak itici olmak).

Hükümlülerin bu özelliklerin hepsini taşıdığı söylenebilir. Hükümlülerin tehlikeli oldukları, sosyal normları çiğnedikleri, toplum refahına katkı sağlamadıkları ve insanlarda olumsuz duygular uyandırdıklarını söylemek yanlış olmaz. Bu olumsuz

duygular cezaevi deneyiminden sonra topluma katılmaya çabalayan bireyler için çeşitli güçlükler yaratmakta ve başarı şanslarını düşürmektedir.

Geleneksel suç teorilerinde olan yaklaşım suçun nedenlerinin ve bireyin kendi özellikleri ya da çevresel faktörlerden mi kaynaklandığıyla ilgilenmektedir. “Toplumsal Tepki perspektifi” (social reaction perspevtive) olarak adlandırılan “Damgalama Teorisi” (labelling theory) analizin merkezinde suçlar ve davranışlar yerine, bu kişilere gösterilen tepkileri, suçlu damgasını vurarak suçlu olarak yaftaladıkları insanları kontrol altına almaya çalışanları ve bu damgalama sürecini yerleştirirler (Cullen ve Agnew, 2003).

Bu kuram; insanların etiketlendikleri zaman suç işleme olasılıklarının arttığını varsayar. Çünkü damgalama kuramına göre, insanlar kötü ve sapkın bir şeyleri yapmakla suçlandıkları zaman toplum tarafından dışlandıkları düşüncesine kapılırlar ve bu dışlanmışlık duygusu da bu suçlu gruplarla iletişime geçmelerine vesile olur (Kızmaz, 2005).

Damgalama kuramının suç a ilişkin yaklaşımı diğer kuramlardan farklıdır. Önceki teoriler; “birey niçin suç işlemektedir” sorusunu sorarken, damgalama kuramı da, “niçin belirli davranışlar sapma olarak tanımlanmaktadır?” sorusunu cevabını bulmaya odaklanmıştır (Marshall, 1999).

Damgalama teorisi (labelling theory) analizin yerine suçlar ve suçlu davranışlar yerine, bu kişilere gösterilen tepkileri suçlu damgasını vurarak suçlu olarak yaftaladıkları insanları kontrol altına almaya çalışanları ve bu damgalama sürecini yerleştirirler (Cullen & Agnew, 2003). Bu yönüyle damgalama teorisi aslında bir suç teorisi değil, suçlama teorisidir.

Etiketleme teorisyenleri, insanların sapkın veya alışılmamış tavır gösteren kişilere etiketlerle atıfta bulduklarını iddia etmişlerdir. Örneğin; insanlar homoseksüel, akıl hastası veya suçlu olarak etiketlenebilirler. Başkaları tarafından etiketlenme bireyin kendini buna karşılık gelen bir şekilde algılamasına yol açar. Bireyler, bir kere kendilerine sapkın etiketini uygularlarsa, eylemleri yeni benlik tanımıyla uyumlu hale gelir ve sapkın şekillerde davranırlar. Hapse atılma gibi kamu eylemleri kişiler için

etiketlerin geçerli hale gelmesine ve kimliklerinin' gelişmesine hizmet eder (Tedeschi, Lindskold ve Rosenfeld 1985).

Corrigan ve Lundin'e göre damgalamayı tanımlamak için 4 terim kullanılır (2001). Bunlar:

Stereotipiler: Bu kavram toplumların ortak görüşünü temsil eder.

Örneğin hükümlü kişilerin nasıl oldukları konusunda toplumun daha önce üzerinde hemfikir olduğu kavramdır. "Hükümlü bir kişi" denildiğinde, kişi öncelikle stereotipiler eşliğinde durumu algılar. Stereotipiler pozitif ve negatif şeklinde gruplanır. Birçok çalışmanın gösterdiği gibi toplumdaki hükümlü birey için oluşan stereotipi, "tehlikeli" ve "ne yapacağı belli olmayan birey" şeklindedir.

Önyargılar: Önyargılar, stereotipileri destekler ve ikisinin sonucunda farklı duygusal reaksiyonlar gelişebilir. Önyargılar sonucu hükümlülere karşı oluşan duygular genellikle öfke ve korku gibi negatif duygulardır.

Ayrımcılık: Değerlendirilen bir durum sonucu ortaya çıkan bilişsel ve duygusal yanıtlar olup, davranışa yansır. Hükümlü olan kişi için bu davranış, ayrımcılık ve dışlayıcı davranışlardır. Önyargılı davranışların sonucu veya bir bireyin negatif stereotipilere sahip olması sonucu da ortaya çıkabilir.

Tutum: Kişilerin yaşama bakış açısı, büyüdüğü çevredeki topluma uygun olarak şekillenir. Bu bakış açısı kişinin olaylar karşısında verdiği duygusal reaksiyonlarını da etkiler. Bu reaksiyonlar bazen pozitif bazen de negatif olur. Kişideki bu reaksiyonlar ve dünya görüşünün bütünleşmesi ile oluşan bakış açısına "tutum" denir. İnsanlar hükümlü bireylere yönelik genellikle negatif tutumlara sahiptirler.

Link ve Phelan (2001), damgalama sürecini aşağıdaki dört bileşenin üzerinde temellendirmiştir:

- a) Kişi, tanımlar ve bireysel farklılıkları sınıflar,
- b) Kişi, farklılıkları istenmeyen özelliklerle ilişkilendirir,
- c) Sınıflanan kişi grup dışı bırakılır: "bizden" değil "onlardan",
- d) Böylece sınıflanmış kişiler statü kaybı ve ayrımcılık yaşarlar.

Çalışmalarda ayrımcılığın üç düzeyi tanımlanmıştır: bireysel, kurumsal/yapısal ve kendini damgalama (Link and Phelan, 2001; Pincus, 1996).

2.1. Sembolik Etkileşim

Damgalama teorisyenleri bireyin neden suç işlediğiyle değil, toplumun suç ve suç teşkil eden davranışa karşı gösterdiği tepkiyle ilgilenir. Blumer'a göre, sembolik etkileşimcilik şu üç önermeye dayanır:

- İnsanlar şeylere karşı, şeylerin kendilerine ifade ettiği anlamlara göre tavır alırlar.
- Bu anlamlar, birinin muhataplarıyla olan etkileşimden çıkarılır.
- Bu anlamlar yorumsal bir süreçte değişime uğrar (Polama, 1993).

2.1.1. Kötülüğün Tiyatrosu

Tannenbaum'a göre, polis tarafından gözaltına alınan bir genç, daha sonraki dönemde, ceza adalet sisteminin ve toplumun kendisi gibi tanımladığı diğer gençlerle ilişki kurmaya ve arkadaşlık yapmaya zorlanacaktır. Böylece, bu ve benzeri tecrübeler sonucunda kişi hayatının ileriki zamanlarında suçlu bir kariyer inşa edeceği yeni bir dönemece girmeye aday olur. Özellikle gözaltına alınması ve tutuklanması ile gence artık farklı birisi olduğu hissettirilecektir. Artık o bir hırsızdır ve öyle bilinecektir. Artık bu tecrübeden sonraki dönemde çevresinde eskisinden çok daha haşin ve çok daha merhametsiz yepyeni bir dünya olacaktır. (Cullen ve Agnew, 2003)

Tannenbaum'a (1979) göre bir kişinin ait olduğu gruptan bu şekilde çıkarılması daha sonra bu kişinin yeniden suç işlemesine neden olacaktır. Böyle bir işlemden sonra kişi artık farklı bir dünyada yaşamaya mahkûm edilmiş olur; çünkü artık damgalanmıştır. Dolayısıyla bireyi suçlu yapan şey, kişiyi suçlu olarak tanımlayarak damgalayan, kişiye suçlu bir kimliğe sahipmiş gibi davranarak, ayırma tabi tutan, her fırsatta kişinin hatalarını ve suçlu özelliklerini ön plana çıkararak kişiyi suçlu olarak betimleyen ve en nihayetinde de kişiye suçlu olduğu bilincini kazandırmaya çalışan bir süreçtir. Suçlu bireylere yardım amacı taşıyan bütün bir süreç de kişiyi ya kendisine ya da çevreye karşı suçlu olarak lanse ettiği sürece, kişiye gerçekten yardımcı olmaktan çok, kişideki suçlu yaftasını perçinleyici bir etki yapacaktır. Yapılması hedeflenen iyileştirme ile varılan

sonuç arasında büyük uçurumlar doğacaktır. Ne kadar iyi niyetli olunursa olunsun, kişinin hataları ve kusurları ne kadar çok konuşulur ve deşilirse, kişinin o rolü benimseme olasılığı da o denli artar. Bu kısır döngüden çıkış yolu ise bu konudan mümkün olduğu kadar az bahsederek kötülüğü dramatize etmemektir. Hatta mümkünse başka konulardan bahsederek ilgiyi başka yöne çekmek daha faydalı olacaktır.

2.1.2. Birincil ve İkincil Sapma

Her toplumda o toplumun davranışlarını düzenleyen kurallar konusunda uzlaşma olmakla birlikte, toplumun uygun gördüğü şekilden farklı davranışlar sergilenen sapma davranışları olması da kaçınılmazdır.

Edwin Lemert, bu bakış açısını savunmada diğerlerinden daha sistematiktir. Lemert'e (1979; akt. Dolu, 2015) göre bireyin kişiliğindeki en belirgin değişim, toplumun bireyde gördüğü yanlış davranışlardaki olumsuzlukları bireyin tüm davranışlarına genellediği zaman meydana gelir. Bireyin tepki gösterilen sapma davranışını benimseyerek daha sora bu davranış modunu devam ettirmesi için, bireyin farklı isimlerle çağrılmaya başlaması, damgalanması ve alay edilmesi olarak kendini gösteren net bir toplumsal dışlanma ile karşılaşması şarttır.

Lemert'e göre (1979) Sekiz aşamada sapma davranışı hayata geçmektedir:

- 1- Birincil sapma
- 2- Sosyal tepkiler ve cezalar
- 3- Daha fazla birincil sapma
- 4- Daha güçlü cezalar ve reddetme
- 5- Daha fazla sapma ve cezalandırılanlara yoğunlaşarak onlara düşmanlık besleme
- 6- Bu aşamada artık tahammül sınırları aşılmıştır. Kişi resmi kurumlarca suçlu olarak damgalanır.
- 7- Damgalanmaya bir tepki olarak kişi daha fazla sapkın davranışlarda bulunmaya başlar ve sapkın durum ve davranışlar perçinlenir.
- 8- Sapkın statünün benimsenmesi.

İnsanların ilk kez suç işlemesiyle ilgili farklı sebepler olsa da insanlar özgür iradeye sahip akıl sahibi varlıklar oldukları için bütün birincil sapmaların ikincil sapmalara yol açacağı düşünülemez.

2.1.3. Sapma ve Diğer İnsanların Tepkileri

Netice itibariyle sapma denilen şey için toplum tarafından oluşturulan bir statüdür diyebiliriz. (Becker, 1991). Çünkü sapma olarak tanımlanan davranışlar esasen belli gruplar tarafından uyulması istenen kuralların çiğnenmesi olarak tanımlanabilecek davranışlardır. Bu kurallara uymayanlar ise dışlanacaklar ve kendilerine belli yaptırımlar uygulanarak “suçlu” damgası yiyeceklerdir. Dolayısıyla da “sapkın” (Deviant) olarak tanımlanan bireyler, kendilerine bu damganın net bir biçimde yapıştırılmış olduğu bireylerdir; sapkın davranış ise insanlar ‘sapkın’ olarak damgaladığı için sapkın olan davranışlardır (Becker, 1991).

Etiketlenenler bu etiketleme yüzünden sapkın grupları terk etmek isteseler bile pek çok engelle karşılaşır. Bir yandan sapkın gruplar onları takip eder, bırakmaz, diğer yandan katılmak istediği yeni grup veya toplum onu içine almak istemezler, bir diğer yönden de özellikle suçlu sapkın ise polis pesini bırakmaz ve her suç islendiği durumda suça karışın veya karışmasın şüpheli olarak polis karşısına çıkarılırlar (Berry, 1974). Mahallede bir hırsızlık olduğunda polisin ilk aklına gelen kimseler genellikle eski hırsızlardır. Becker’a göre suç ve suçlu tanımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Becker'e göre suç ve suçlu tanımları

		Kanuni Tanım Açısından	
		Suç (Kuralların İhlali)	Suç Değil (Uyum İhlali)
Toplumsal Değerlendirme Açısından	Suçlu olarak Görülenler	Gerçek Suçlular	Yanlışlıkla Suçlananlar
	Suçlu olarak Görülmeyenler	Gerçek Suçlular	Gerçek Suçsuzlar

Kaynak: Becker'den (Becker 1991 akt. Dolu, 2015) geliştirilerek adapte edilmiştir.

Becker yalnızca sapma veya suç olarak tanımlanan eylemleri gerçekleştirenlerin sapkın veya suçlu olarak damgalanmadıklarını, aksine kuralları çiğnedikleri halde suçlu olarak görülmeyenler ve herhangi bir kuralı çiğnemedikleri halde suçlu olarak damgalanabileceğini belirtmektedir.

Yanlışlıkla suçlananlar (falsely accused) kategorisine giren bireyler, esasen kanun ve kurallara uyarak kendilerinden beklenen davranışları sergiledikleri halde, yaptıkları davranışları uygunsuz olarak değerlendirilerek, haklarında bir hata yapmış oldukları yönünde kanaat geliştirilen insanlardır. Gizli suçlular ise, esasen kanun ve kuralları ihlal ettikleri halde, ya hiç kimse tarafından fark edilmeyen veyahut da bu kimselerin yaptıkları davranışın bir kural ihlali olarak görülmediği bireylerdir. Dolayısıyla, kriminoloji literatürüne “siyah sayılar” (dark figure of crime) olarak giren suçun karanlıkta kalan bu yüzünün aydınlatılmaya ihtiyacı vardır. (Becker, 1991: akt. Dolu, 2015).

2.1.4. Hükümlülere Yönelik Damgalama

Hüküm giymiş bireylerin karşılaştıkları damgalama diğerlerine göre farklı kılan yönü hem Devlet tarafından resmi olarak hem de toplum tarafından damgalanmalarıdır. Hükümlü, işlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı, suçu sabit görülen ve mahkûmiyet kararı kesinleşerek ceza infaz kurumlarında söz konusu cezası infaz edilen kimsedir (Bedük, 2010).

Leary ve Schreindorfer’e göre (1998) bireyler aşağıdaki dört faktöre göre damgalanır ya da sosyal olarak dışlanmaya maruz kalır: Başkalarının sağlığını ya da güvenliğini tehlikeye sokmak (tehlikeli olmak, dikkatsiz ve umursamaz olmak ya da bulaşıcı bir hastalığa sahip olmak), 2) grup normlarından sapmak (toplum kurallarını, normlarını, ahlakını çiğnemek, hiçe saymak), 3) içinde buldukları sosyal toplumun refahı adına yeterli katkıda bulunmamak (sorumsuz, yetersiz ya da bencil olmak), 4) başkalarında olumsuz tepkilere sebep olmak (sosyal olarak ya da estetik olarak itici olmak).

Hükümlülerin tehlikeli, yeniden suç işleme potansiyeli olan, sosyal normları hiçe sayan, toplum faydasına katkı sağlamaktan ziyade toplum zararlıları olarak insanlarda olumsuz duyguları açığa çıkarmaktadırlar.

Bir eski hükümlünün suç eylemlerinden, istihdam edilerek meşru şekilde çalışmaya başlaması suçlu kariyerini bırakmak noktasında oldukça kritik bir etkidir. Fakat tahliye sonrasında iş arayan eski hükümlüler statülerinden kaynaklı damgaları nedeniyle kişilikleri ile ilgili saldırılara maruz kalmakta ve bunlarla başa çıkmak zorunda bırakılmaktadır. İnsanlara ve kurumlara güvenleri zedelenen kişilerin toplumla bütünleşmesi oldukça zorlaşacaktır. Kendisine öz saygısını yitiren, çevresindekilere güvenmeyen bireyler suça meyilli hale gelebilecektir. Çünkü işsizler sadece gelirden yoksun değil, aynı zamanda toplumdaki normal etkinliklerden de yoksun kalmaktadırlar (Şahin, 2009).

2.2. Damgalama Döngüsü

Kişinin suçlu olarak damgalanmasından başlayarak bireyi suçlu bir kariyere doğru zorlayan sürece damgalama döngüsü adı verilmektedir. Bu süreçte ön plana çıkan üç temel kavram bulunmaktadır. (1) Baskın statü (master statüs), (2) geçmişe dönük yorum yapma(retrospective interpretation), (3) kendini gerçekleştiren kehanet (self fulling prophesy) (Dolu, 2015).

2.2.1. Baskın Statü

İnsanın hayatının değişik alanlarında statüsü ve rolü değişim ve farklılaşma arz eder. Bir insan evinde anne baba ve çocuk, işyerinde muhasebeci, esnaf, öğrenci, sosyal çevresinde, saygın, yardımsever rolünde olabilir. Toplumsal değişim, gelişim için insanların farklı sosyal ortamlarda farklı statü ve rollere bürünmesi uyum ve esnekliğinin ortamdaki ortama değişmesi doğal bir süreçtir.

Baskın statü, bir kişinin kendisini dış dünyaya karşı gösterdiği en baskın karakter özelliği şeklinde tarif edilebilir. Birey ne yaparsa yapsın bu statüyü aşamaz, daha iyi, daha popüler veya üstün olarak görülecek bir statüye erişemez. Erişse bile baskın olan statü bireyin sahip olduğu daha bireyin sahip olduğu daha prestijli statüyü gölgeler, bireyin dış dünya, tarafından başka türlü algılanmasını engeller. Yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, milliyet, etnisite ve ırk gibi özellikler baskın statüye örnek verilebilir. Birey ne yaparsa yapsın, alacağı eğitimle, kazanacağı başarıyla istediği kadar “değişmiş” olsun fark etmez, birey sahip olduğu baskın statüyü aşamaz. Bu çerçevede suç da, aynen

bahsettiğimiz baskın statülerden biridir. Örneğin bir kimsenin hırsızlık suçu dolayısıyla polis tarafından yakalanması, mahkemeye çıkması ve hüküm giymesi ile bu kimse için en baskın statünün “hırsız” olma ihtimali yüksektir, zira bir kimse için hırsız olarak adlandırılmak diğer bütün güzel özellikleri silip atacak güçtedir. Bu sebeplerle suçlu damgası, birey için kolaylıkla silip atamayacağı baskın bir statü oluşturur ve birey bu statüyü diğer statü özellikleriyle bastıramaz, farklı ortamlarda o ortamın özelliğine uygun bir statüye bürünemez.

2.2.2. Kendini Gerçekleştiren Kehanet

Sosyal algılar, kişiler ve gruplar arasındaki yüklemeler aracılığı ile çevredeki olayların nedeninin anlaşılmasına, açıklanmasına ve kişinin kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Ancak sosyal algıların önünde seçici algı, kendini gerçekleştiren kehanet ve kalıpyargı tehdidi gibi bazı engeller bulunabilir. (Özmen ve Erdem, 2018).

Seçici algı: Çevreden çok fazla bilgi gelmesine rağmen, insanlar kendi görüşünü destekleyen bilgiyi seçmeye daha meyillidir. Rahatsız eden görüşler, düşünce yapısına ters düşen bilgiler dikkate alınmaz (Özkalp ve Kirel, 2011).

Her toplum çeşitli sosyal sınıf ve tabakalardan oluşur. Suçlu kişiye bakış açısı da bu katmanlara bağlı olarak değişecektir. Bir ülkede kanunların nasıl yapılacağına karar veren kesim aynı zamanda neyin suç olduğunu da belirlemektedir.

Polis bir genci ilk suç işlediği zaman yakalandığında büyük ihtimalle yapıcı bir tavır içine girip muhtemelen şunları söyleyecektir: ”Yaptığın şeyin doğru olmadığını biliyorsun. Senin gibi temiz bir gencin bir daha böyle bir hatayı yeniden tekrarladığını görmek istemiyorum.” Eğer bir kez daha yakalarsa, o zaman da: “Ben sana daha önce bir daha böyle bir hatayla karşıma çıkma dememiş miydin?” diyecek ve sonrasında da çocuğu karakola götürecektir ve kendisini yeniden uyarırken bir yandan da resmi işlem yapacaktır. Peki, hakkında soruşturma süreci başlayan kişiye ne olacak? Kendini gerçekleştiren kehanet (self-fulfilling prophecy) olarak adlandırılan bir süreç gerçekleşecek ve kendisine durmadan suçlu olduğu söylene kişi sonunda bu rolü benimseyecektir (Becker, 1991)

Bu sürece bir başka örnek, Rubovits ve Maehr'den gelir (1973). Bu araştırmacılar, birçok beyaz orta sınıf öğretmenin, alt sınıftan gelen zenci öğrencilerden çok düşük akademik başarı beklediğini ortaya koymuşlardır. Bu beklentinin etkisini incelemek için, 66 öğretmenden dörder kişilik öğrenci gruplarına ders vermeleri istenmiştir. Her grupta iki beyaz ve iki zenci öğrenci bulunmaktadır. Dersler sırasında, gözlemci, öğrencilerin yanına oturmuş ve öğretmenin davranışlarını; dikkat yöneltme, yüreklendirme, düzeltme, reddetme, övme ve eleştirme oranları açısından kaydetmiştir. Sonuçta, beyaz öğrencilere daha fazla dikkat yöneltildiği; zenci öğrencilerin, daha az övülüp yüreklendirildikleri, daha çok eleştirildikleri ve yanıtlarının daha çok reddedildiği gözlenmiştir (Demirtaş, 2004).

Kendini doğrulayan kehanet, birçok toplumsal kalıpyargının gerçeğe dönüşmesinde etkili bir süreçtir. Bu beklenti etkisi, davranışsal cinsiyet farklılıklarının oluşumunda, ırksal ayrımcılığın devam etmesinde, fiziksel çekiciliğin kişilerarası algıdaki yerinin belirlenmesinde, çalışanların iş performansında ve diğer birçok toplumsal olayda kendini göstermektedir (Darley ve Fazio, 1980).

2.2.3. Kalıpyargı

"Kalıpyargı" terimini güncel anlamıyla ilk kez kullanan Walter Lipmann (1922), kalıpyargıları, hangi grubun nasıl olduğunu ve ne yaptığını gösteren "beyindeki resimler" olarak tanımlamıştır. O'na göre;

"Görüş alanımızdaki insanı ya da gurubu (sunset) olduğu gibi görmeyiz; bunun yerine, gördüğümüzün bir insan ya da grup olduğunu anlar ve ardından hızla zihnimizin bu görüntüye ilişkin daha önceki birikimini anımsarız" (Miller, 1982).

Kalıpyargıyı, "algılayıcının, toplumsal gruplara ilişkin bilgi, inanç ve beklentilerini içeren bilişsel bir yapı" olarak tanımlayabiliriz (Mackie v.d., 1996). Kalıpyargıların, kişiler hakkındaki bilgileri kısaltmalarını sağlayarak, bilişsel cimri olan insanların, bilgilerin karmaşıklığını azaltmalarına olanak tanıyan; kişinin kendisini başkaları ile kıyaslama yaparak, "ötekini" değersizleştirerek kendilerini olumlu değerlendirme isteklerini karşılayan; bireylerin dahil oldukları gruba aidiyetlerini göstermek için kullanılan bir araç olarak bireysel düzeyde işlevleri bulunmaktadır (Brewer, 1988; Macrae, Hewstone, ve Griffiths, 1993; Fein ve Spencer, 1997). Ayrıca, kalıpyargıların, iç

gruba yönelik olumlu kalıpyargılan ve dış gruba yönelik olumsuz kalıpyargıları benimseyerek, sosyal kimliklerini güçlendiren, benlik saygılarını arttıran, toplumsal hayattaki statükonun devamını sağlayarak ideolojik rasyonelleştirme ve gruplar arası ilişkileri meşrulaştıran grup düzeyinde işlevleri de bulunmaktadır (Tajfel, 1981; Jost ve Banaji, 1994).

Kalıpyargılar insanların neyi nasıl hatırlayacağı üzerinde etkilidir. Kalıpyargılar ile tutarlı bilgiler daha fazla hatırlanmaktadır (Cohen, 1981). Ayrıca insanlar yeni bilgilerin kalıpyargılarla uyumlu olmasını arzulamaktadır. Kalıpyargıların bir diğer önemli sonucu ise insan davranışlarının nasıl yorumlanacağı üzerindeki etkisidir. İnsanlar gözlemledikleri davranışları sahip oldukları kalıpyargılarla tutarlı olacak şekilde değerlendirmektedir (Stangor ve Ford, 1992).

Kalıpyargılar, algılayıcının zihninde yer alan bilişsel yapılardır. Her bireyin geçirdiği yaşantılar ve bu yaşantılardan çıkardıkları benzersizdir, biriciktir ve bu nedenle her bireyin toplumsal kalıpyargılan birbirinden farklı olabilir. Ancak, aynı zamanda, kalıpyargı oluşumuna yol açan etkilerin çoğu ortak bir toplumsal bağlamdan gelir, birçok toplumsal kalıpyargının içeriği çeşitli grupların üyeleri tarafından büyük oranda paylaşılır durumdadır ve böylece de toplumda bir bütün oluşturur. Geleneksel cinsiyet rollerinin kadın ve erkek davranışları üzerindeki etkisini ele alalım; bu normların etkisi çift yönlüdür. Öncelikle, kadın ve erkek, normlara karşı gelmenin yaptırımıyla yüzleşmek yerine cinsiyet temelli toplumsal normlar doğrultusunda hareket etmeyi yeğler. Grup üyeleri bu şekilde "isteyerek ya da istemeyerek" kalıpyargılara uygun şekilde davrandığında, davranışları kalıpyargıyı haklı çıkarır ve daha da kabalaştırır, ikinci olarak, kimi grup üyeleri normlarla tutarlı olmayan davranışlar göstermek istese de, onların bu eğilimi "davranışsal beklentiye uyum" süreci yoluyla diğerlerinin norm temelli beklentilerince sınırlandırılır (Demirtaş, 2004).

Kalıpyargılann, kişiler hakkındaki bilgileri kısaltmalarını sağlayarak, bilişsel cimri olan insanların, bilgilerin karmaşıklığını azaltmalarına olanak tanıyan; kişinin kendisini başkaları ile kıyaslama yaparak, "ötekiyi" değersizleştirerek kendilerini olumlu değerlendirme isteklerini karşılayan; bireylerin dahil oldukları gruba aidiyetlerini göstermek için kullanılan bir araç olarak bireysel düzeyde işlevleri bulunmaktadır (Brewer, 1988; Macrae, Hewstone, ve Griffiths, 1993; Fein ve Spencer, 1997).

2.3. Damgalamanın Sonuçları

Damgalamanın insanlar için dış dünyayı anlamlandırmada pratik ve işlevsel olduğu bir gerçektir. Ancak bu pratik yöntemin işlevsel yanları kadar olumsuz sonuçları da olabilmektedir.

2.3.1. Birleştirici Utandırma

Birleştirici utandırma (reintegrative shaming) yaklaşımı ile temel olarak insanların özünde iyi oldukları, ancak bazen hata yapabilecekleri kabul edilir. Dolayısıyla, suçlunun kendisine değil, hatalı davranış üzerine odaklanır. Kişi değil hatalı davranış ayıplanır ve bireye hatasını düzeltmesi için telkinde bulunulur ve fırsat verilir. Birey önce hatasından dolayı utandırılır, sonra da toplumun bireyi hatasını düzelttiği an yeniden kabul edeceği gösterilir. Böylece, bireyin toplum dışına itilerek marjinalleşmesinin önüne geçilmiş olur (Dolu, 2015).

“Bazı toplumlar diğerlerine kıyasla daha yüksek suç oranlarına sahiptir, çünkü o ülkenin vatandaşları suç teşkil eden davranışları etkin bir biçimde ayıplarlar. Suç oranları düşük olan toplumlar suçu en etkili biçimde cezalandıranlar değil, suça karşı en hoşgörüsüz davrananlardır (Braithwaite, 1995).

Herhangi bir suça veya sapma teşkil eden davranışa karşı iki tar yaklaşımdan söz edilebilir: birincisi kamu otoritesi tarafından gösterilen resmi tepkiler, diğeri ise sosyal tepkilerdir. Sosyal tepkiler ise en genel anlamda utandırma olarak ele alınabilir. Braithwaite (2005), Avusturya’lı Aborjinler’den esinlenerek ortaya koyduğu Birleştirici Utandırma Teorisi (Reintegrative Shaming Theory) ile toplumsal tepkilerin, geleneksel damgalama teorilerinde iddia edildiği gibi, her zaman bireyi dönüşü olmayan bir suç döngüsüne sürüklemeyeceğini, bilakis toplumsal utandırma ile bireylerin ceza adalet sistemi tarafından gösterilen resmi tepkiler cezalandırma sisteminden çok daha fazla çekindiği caydırıcılardır. Dolayısıyla, utandırma etkin bir suç önleme ve suçla mücadele stratejisi olarak kullanılmalı ve suç işleyen bireylerin toplumla yeniden entegre olabilmesi için vazgeçilmez bir yöntem olarak kullanılmalıdır. Bu noktada Braithwaite

utandırmayı iki parçaya ayırmaktadır. Birincisi ayrıştırıcı veya dışlayıcı utandırma olarak ifade edebileceğimiz damgalama (stigmatizasyon) ve ikincisi de kucaklayıcı veya birleştirici utandırma olarak ifade edebileceğimiz, suçluyu toplumdan kopartmamayı esas alan entegre edici ve kuşatıcı bir utandırmadır (reintegrative shaming) (Dolu, 2015).

Karşılıklı bağımlılık (interdependency) bir toplumu oluşturan bireylerin arasında güçlü bağların olması ve daha önemlisi, gerek kendilerinin gerekse diğer insanların başarılı olabilmek için birbirlerine bağımlı olmaları anlamına gelir. Ancak ille de bireylerin birbirlerine bağımlı olmaları gerekmez, herkes bir başkasına bağımlı olabilir (Braithwaite, 2005).

İnsanların karşılıklı olarak birbirlerine bağımlılıklarını bir zayıflık olmaktan çok, insanların birbiriyle kaynaştıkları, birbirlerinin yardımına koştukları ve birbirlerine güvendikleri sağlıklı bir toplumu ifade eden toplumculuk (communitarianism), değerlerin ve toplumsal gerekliliklerin bireysel çıkarlardan daha önemli olduğunu vurgulamasına rağmen bireyselliğe de karşı olmayan bir felsefedir. Bu tür toplumlarda insanlar toplumların menfaatlerini kendi menfaatlerinin üzerinde tutarlar (Braithwaite, 2005).

Toplumun bir davranışı onaylamadığını gösteren sosyal bir tepki olan utandırma (shaming), çoğunlukla devletler veya resmi kurum ve kuruluşlar tarafından değil, bireyler arası ilişkilerin ve bağlılığın yüksek olduğu, toplumların ortak çıkar ve değerlerinin kişisel çıkarlardan üstün tutulduğu toplumları oluşturan bireyler tarafından uygulanır. Resmi cezalandırma prosedürlerinin aksine, utandırma ile suçluyla toplum arasında ahlaki zeminde bir bağ oluşturularak bireyin işlediği suçun pratikte nelere sebep olduğunu daha iyi bir şekilde anlayabilmesi amaçlanır (Braithwaite, 2005).

2.3.2. Ayrıştırıcı utandırma (Damgalama)

Utandırma her zaman iyi sonuçlar doğurmayabilir. Damgalama teorisi, suçlu davranışın ardından kişinin suçlu olarak damgalanması ile bu tür kimselerin daha sonraki dönemlerde kendilerine vurulan suçlu damgasına paralel olarak suçlu bir profil geliştirme olasılığının yüksek olduğunu iddia etmektedir. Braithwaite bu durumun ebeveynler ve öğretmenlerin okulda çocuklarıyla yaşadıkları problemlerde de benzer bir şekilde kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Braithwaite, yaptığı hatalardan dolayı isyankâr ve pişkin

bir tavırla adeta “Sen bana kötü çocuk de, ben de sana ne kadar kötü bir çocuk olabileceğimi göstereyim.” dediğini belirtmektedir (Braithwaite, 1995).

Damgalayan durumun oluşumunun kontrol edilebilirliği ve damga oluşumundan kişinin ne kadar sorumlu olduğu, insanların tepkilerini de büyük ölçüde belirlemektedir. Örneğin çocuğu hasta olduğu için eczaneden ilaç çalan bir kimse ile ikametden altın çalan kimse için toplum aynı tepkiyi vermeyecektir.

Doğru şekilde yargılamayı öğrenen her yaştan insan neyin iyi neyin kötü, neyin ayıplanması gereken neyin övgüye layık olduğunu bildiğine inanır ancak günümüzde çok iyi biliyoruz ki bu öğrenilmiş bir önyargıdır.” (Nietzsche,1997).

Cüceloğlu’na göre (2002), bir toplum değerler kültürünü ailenin, eğitimin, iş yaşamının ve devlet yönetiminin temeline koymadıkça gerçek anlamda uygar ve çağdaş bir toplum olamaz. Çünkü korku kültürü, insanın insan olarak yetişmesine fırsat tanımaz. Damgalama (stigma) eğilimi değerler toplumunda değil, korku kültürünün egemen olduğu toplumlarda gelişmektedir. İnsanlık tarihine bakıldığı zaman damgalamanın ilk çağlardan bu yana süregelen bir olgu olduğu söylenebilir.

Herhangi bir damga taşıyan kişiler, sahip oldukları özelliğın toplum tarafından kendisini değersizleştirmeye yol açan bir durum olduğunun çoğunlukla farkındadır. Toplumsal damga benliğı üç farklı yolla etkiler: 1) harekete geçirilmiş damga (enacted stigma), damgalanmış bir duruma sahip kişiye karşı olumsuz davranışlar, 2) hissedilen damga (felt stigma), damga sahibi kişinin deneyimlediğı ya da algıladığı damgalanma, 3) içselleştirilmiş damga (internalized stigma), damga sahibi kişinin kendilik değerinde düşüş ve deneyimlediğı psikolojik stres (Herek, 2007).

Bir eski hükümlünün suç eylemlerinden, istihdam edilerek meşru şekilde çalışmaya başlaması suçlu kariyerini bırakmak noktasında oldukça kritik bir etkidir. Fakat tahliye sonrasında iş arayan eski hükümlüler statülerinden kaynaklı damgaları nedeniyle kişilikleri ile ilgili saldırılara maruz kalmakta ve bunlarla başa çıkmak zorunda bırakılmaktadır. İnsanlara ve kurumlara güvenleri zedelenen kişilerin toplumla bütünleşmesi oldukça zorlaşacaktır. Kendisine öz saygısını yitiren, çevresindekilere güvenmeyen bireyler suçta meyilli hale gelebilecektir. Çünkü işsizler sadece gelirden

yoksun değil, aynı zamanda toplumdaki normal etkinliklerden de yoksun kalmaktadırlar (Şahin, 2009).

Kişinin geçmişı geleceğini de belirlemekte, toplum bazen kişi istese de onun normalleşmesine olanak tanımamaktadır. Damgalandıktan sonraki ilişkilerinde “bunlar hep aynıdır, bunlar değişmez” ve “bir kez yapan sürekli yapar” kuralları geçerlidir. Sadece diğerleri değil “suçlu” da bu kimliği kabullenmiş gözükmetedir (Bilton vd., 1987).

Etiketlemenin bir diğer yönü bazı suçların üstü kapalı kalmasına neden olmasdır. Örneğin bazı cinsel saldırılar mağdur tarafından “damgalanmamak” için gizlenmektedir. Çünkü mağdur, maruz kaldığı sapkın davranışı açıklamasının, hakkını aramasının hayatını daha da karartacağını düşünmektedir. Toplumumuzdaki “şüyu vukuundan beter” sözü bu durumu anlatmaktadır (Göksu ve Karakaya, 2009).

İnsanlar damgalanmanın sonuçlarından çekindikleri için kendilerinin ya da yakınlarının bazı “eksiklikler ”ini toplumdan saklamaya çalışmaktadırlar. Berry'nin verdiği örnekte eski bir suçlu mahkûmiyetini işyerinde çalışma arkadaşlarından; kocası akıl hastası olan bir kadın da kocasının problemini çevreden saklamaktadır (1974).

3. AMAÇ VE YÖNTEM

3.1. Amaç

Bu çalışmada; toplumumuzda damgalama eğilimi ve hükümlülere yönelik sosyal mesafe ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik ve adli ceza geçmişlerinin sosyal mesafe ve damgalama eğilimi üzerindeki etkisi incelenmek istenmiştir.

3.2. Yöntem

3.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırmanın veri toplama aşaması 09.05.2018-09.08.2018 tarihleri arasında Sosyal Medya(facebook, instagram, whatsapp) üzerinden gönüllü, rastgele katılımcılarla yapılmıştır.

3.2.2. Örneklem

Araştırmaya Sosyal medyada gönüllülük esasına toplumun farklı kesimlerinden 730 kişi katılmıştır.

Araştırmaya katılan 730 kişinin %37.5 (n:274) erkek, %62.5 (n:456) kadındır. Örneklem yaş ortalaması 31.98 iken standart sapması 10.07, ranjı 49 (minimum:18, maksimum:67). Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Yaş grupları						
		Frekans	de	Yüz	Geçerli	Kümüla
				de	Yüzde	tif Yüzde
	18-24	204		27,9	27,9	27,9
	25-29	168		23,0	23,0	51,0
	30-34	114		15,6	15,6	66,6
	35-39	77		10,5	10,5	77,1
	40-44	70		9,6	9,6	86,7
	45-49	46		6,3	6,3	93,0

	50+	51	7,0	7,0	100,0
	Toplam	730	100,0	100,0	

Katılımcıların %5,8 (N=42) kırsalda yaşamaktayken, %28,5 (N=208) kişi şehirde, %65,8 (N=480) kişi büyükşehir’de yaşamaktadır. Katılımcıların yaşadığı yere göre dağılımı Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların yaşadığı yere göre dağılımı					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Kırsal	42	5,8	5,8	5,8
	Şehir	208	28,5	28,5	34,2
	Büyükşehir	480	65,8	65,8	100,0
	Toplam	730	100,0	100,0	

Katılımcıların %56,6 (N=413) bekar iken %40,3 (N=294) evli, %3,2 (N=23) diğer gurubundadır. Bu kişilerin %33,4 (N=244) çocuk sahibi iken, %66,6 (N=486) çocuk sahibi değildir. Katılımcıların medeni durumuna göre dağılımı Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların medeni durumuna göre dağılımı					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Bekar	413	56,6	56,6	56,6
	Evli	294	40,3	40,3	96,8
	Diğer	23	3,2	3,2	100,0
	Toplam	730	100,0	100,0	

Katılımcıların %33,4 (N=244) çocuk sahibi iken, %66,6 (N=486) kişi çocuk sahibi değildir. Katılımcıların çocuk sahibi olma dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre dağılımı					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Var	244	33,4	33,4	33,4
	Yok	486	66,6	66,6	100,0
	Toplam	730	100,0	100,0	

Katılımcıların %3,4 ilköğretim (N=25), %7,5 Lise (N=55), %7,3 önlisans, %52,5 lisans, %29,3 yüksek lisans veya doktora mezunudur. Katılımcıların eğitim durumu dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların eğitim durumu					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	İlköğretim	25	3,4	3,4	3,4
	Lise	55	7,5	7,5	11,0
	Önlisans	53	7,3	7,3	18,2
	Lisans	383	52,5	52,5	70,7
	Yüksek Lisans -Doktora	214	29,3	29,3	100,0
	Toplam	730	100	100,0	

Katılımcıların %7,4 işçi (N=54), %23 memur (N=168), %26,2 öğrenci (N=191), % 6,4 akademisyen (N=47), %3,7 ev hanımı (N=27), %2,9 esnaf (N=21), %6,8 işsiz (N=50), diğer %23,6 (N=172) şeklindedir. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	İşçi	54	7,4	7,4	7,4
	Memur	168	23,0	23,0	30,4
	Öğrenci	191	26,2	26,2	56,6
	Akademisyen	47	6,4	6,4	63,0
	Ev Hanımı	27	3,7	3,7	66,7
	Esnaf	21	2,9	2,9	69,6
	İşsiz	50	6,8	6,8	76,4
	Diğer	172	23,6	23,6	100,0
	Toplam	730	100	100	

Katılımcıların %5,9 hizmet (N=43), %1,8 tarım (N=13) , %12,7 sağlık (N=93), %2,1 sanayi (N=15), %9 kamu (N=66), %19,6 eğitim (N=143), %2,6 ticaret (N=19), %1 turizm-eğlence (N=7), %1,4 iletişim-teknoloji (N=10), %2,3. hukuk-adalet (N=17), %3,7 güvenlik (N=27), % 20,7 öğrenci (N=151), %8,2 işsiz , (N=60), %9 diğer (N=66) şeklindedir. Katılımcıların iş sektörüne göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların iş sektörü dağılımı					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Hizmet	43	5,9	5,9	5,9
	Tarım	13	1,8	1,8	7,7
	Sağlık	93	12,7	12,7	20,4
	Sanayi	15	2,1	2,1	22,5
	Kamu	66	9,0	9,0	31,5
	Eğitim	143	19,6	19,6	51,1
	Ticaret	19	2,6	2,6	53,7
	Turizm-Eğlence	7	1,0	1,0	54,7
	İletişim-Teknoloji	10	1,4	1,4	56,0
	Hukuk-Adalet	17	2,3	2,3	58,4
	Güvenlik	27	3,7	3,7	62,1
	Diğer	66	9,0	9,0	71,1
	İşsiz	60	8,2	8,2	79,3
	Öğrenci	151	20,7	20,7	100,0
	Toplam	730	100	100	

Ayrıca daha önce yargılanıp ceza-ceza ertelemesi aldığı söyleyen %5.1 (N:37), daha önce birinci derece akrabalarından yargılanıp ceza-ceza ertelemesi aldığı söyleyen %18.9 (N:118), daha önce yargılanıp ceza-ceza ertelemesi alan arkadaşı olduğunu söyleyen %32.5 (N:237) dur.

3.3. Veri Toplama Araçları:

Araştırmada veri toplamak amacıyla katılımcılara sosyodemografik bilgilerin ve Sosyal Mesafe Ölçeği, Damgalama Eğilimi Ölçeği anketleri Sosyal medya aracılığıyla gönüllülük esasına göre toplanmıştır.

3.3.1. Sosyal Mesafe Ölçeği

Sosyal Mesafe Ölçeği (SMÖ) Sosyal Mesafe Ölçeği (SMÖ; Social Distance Scale), toplumun ruhsal bozukluğa sahip bireylere yönelik sosyal mesafe koyma isteğini, diğer bir deyişle ruhsal bozukluğa sahip bireylerin sosyal reddedilme düzeyini değerlendirmek amacıyla Arkar tarafından 1991 yılında geliştirilmiş 14 maddelik bir öz-bildirim ölçeğidir. Bu çalışma ise toplumda ruhsal bozukluğa sahip bireyler yerine dezavantajlı başka bir grup olan hükümlülere uyarlanmıştır.

Ölçek geliştirme çalışmasında, paranoid şizofreni ve anksiyete bozukluğuna sahip iki erkek olgunun yer aldığı, ancak psikiyatrik tanıların açıklanmadığı vinyetler kullanılmıştır ve bu olgulara yönelik sosyal mesafe değerlendirilmiştir. Sorular evlilik, aynı odayı paylaşma, ev kiralama, yan yana oturma, işe alma, oyun oynama, saçını kestirme, dertleşme ve kapı komşusu olma gibi sosyal durumlarını içermektedir ve 7'li derecelendirme (1- Kesinlikle rahatsız eder, 2- Rahatsız eder, 3- Biraz rahatsız eder, 4- Kararsızım, 5-Pek rahatsız etmez, 6- Rahatsız etmez 7- Kesinlikle rahatsız etmez) ile katılımcıdan bu vakadaki kişi ile söz konusu sosyal koşullarda etkileşime girmenin kendilerinde yaratacağı rahatsızlık düzeyini belirtmesi istenmektedir. Ölçeğin herhangi bir alt boyutu yoktur; derecelendirme, ölçek toplam puanı üzerinden yapılmakta olup, ölçekten alınan yüksek puan sosyal mesafenin fazla olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 7 ve 98 arasında değişmektedir.

Arkar tarafından Cronbach's alfa yöntemi ile güvenilirliği sınanan ölçeğin, güvenilirlik katsayısı ,88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğine yönelik ekstra bir ölçüm aracının yer almadığı çalışmada ölçek maddeleri arası ilişkilere bakılmıştır.

Madde ortalamaları görsel olarak kıyaslandığında evlilik, iş yerinde aynı odayı paylaşma gibi maddelerin görece yüksek ortalamalara, bakkal dükkânından alış-veriş yapma ve aynı iş yerinde ancak farklı ofislerde çalışma gibi maddelerin ise görece düşük ortalamalara sahip olduğu rapor edilmiştir. Sosyal yakınlık içeren ve sosyal sorumluluk gerektiren durumlarda etkileşimin azaldığı yönündeki eğilim ile birlikte maddeler arasında beklenen yönde korelasyonel ilişkiler olduğu belirtilmiştir. Literatürde SMÖ'nün farklı çalışmalarda kullanıldığı görülmüştür (Oban ve Küçük, 2011; Oban ve Küçük, 2012).

3.3.2. Damgalama Ölçeği

Damgalama ölçeği (DMÖ Stigmatization Scala) psikolojik damgalama eğilimini ölçmek amacıyla Yaman, Güngör tarafından 2013 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin

geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları 780 yönetici ve öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Geliştirme aşamasında açımlayıcı faktör analizine başvurulmuş, madde ayırt edicilikleri belirlenmiştir. Çalışma sonunda toplam varyansın 43.63'ünü açıklayan 22 maddeden oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi ölçeğin, ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık ve önyargı olarak adlandırılan dört alt boyuttan oluştuğunu göstermiştir. Test madde korelasyonları .31 ile .52 arasında değişmektedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin modellerinin kuramsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu belirlenmiştir. Cronbach Alpha güvenilirlik sayısı, Spearman Brown korelasyon katsayısı, Guttman splif half değeri sırasıyla .84, .85, .85 olarak hesaplanmıştır (Yaman ve Güngör, 2013).

Damgalama Ölçeği'nin madde sayısı 22'dir. Ölçekte ters puanlanmış madde bulunmamaktadır. 5 dereceli Likert tipi hazırlanmış olması dolayısıyla ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110'dur. Damgalama Ölçeği'nden 55 (2,5-orta değer ile 22-madde sayısı çarpılarak) puanın altında alan bireylerin damgalama eğiliminin düşük, üstünde alan bireylerin ise damgalama eğiliminin yüksek olduğu söylenebilir (Yaman ve Güngör, 2013).

Ölçekle ölçüt geçerliliği tatmin edici niteliktedir. D.M.Ö ve S.M.Ö Türkiye koşullarında geçerli ve güvenilir özelliğe sahip ölçeklerdir. Ölçeklerin güvenilirlik katsayıları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik katsayıları					
					İç Tutarlılık Cronbach alpha
S.M.Ö	(14 Madde)				,963
D.M.Ö	(22 Madde)				,878

İç tutarlılığı ölçmek için Cronbach alfa yöntemi kullanılmıştır. Sosyal Mesafe ölçeğinin iç tutarlılık (Cronbach alpha) katsayısı bu araştırma için ,963 olarak; damgalama eğilimi ölçeği ise ,878 olarak bulunmuştur. Bu değerler 0.87-0.96 arasında olup, ölçek ve alt ölçeklerin kabul edilebilir üst düzeyde iç tutarlılığı olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Katılımcıların bilgi formundan elde edilen sosyo-demografik veriler ve Stigma puanları arasındaki ilişki IBM SPSS 25 programı ile (Statistical Package for the Social Sciences) programına girilerek One Way ANOVA (Analysis of Variance – Tek Yönlü Varyans Analizi), t testi ve Pearson korelasyonu ile karşılaştırılmış ve elde edilen veriler aşağıda değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Çalışmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel Değerlendirme

Bu bölümde “İBM STATİSTİCS 25” programı ile yapılan istatistiksel analiz sonuçları sunularak temel bulgular özetlenmiştir. Öncelikli olarak katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve katılımcıların adli geçmişleri üzerinde durulmuştur.

Mevcut çalışmada, katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklere yönelik betimsel özelliklerine bakılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bu amaçla SMÖ ve DMÖ den elde edilen toplam ortalama puanlar, standart sapma, minimum-maksimum, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların DMÖ ve SMÖ den aldıkları puanların betimsel istatistikileri						
	N	Min-Maks	Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık
SMÖ Toplam	730	1-7	3,43	1,27	,417	-,997
DMÖ Toplam	730	1-5	2,09	,57	,856	1,06
Geçerli N	730					

Not. SMÖ: Sosyal Mesafe Ölçeği, DMÖ: Damgalama Eğilimi Ölçeği

Çalışmaya katılanların %23,6’sının (N=172) damgalama puanı yüksek iken, %76,4’ünün (N=558) damgalama puanı düşük olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Sosyo-demografik Değişkenler İle Damgalama Eğilimi ve Sosyal Mesafe Arasındaki Korelasyonun İncelenmesi

Damgalama eğilimi ile Sosyal Mesafe arasında pozitif yönlü (,322) anlamlı bir ilişki vardır (P<0,01). Damgalama puanı arttıkça sosyal mesafe de artmaktadır. Damgalama eğilimi ile sosyal mesafe arasındaki ilişki Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Damgalama eğilimi ile sosyal mesafe arasındaki korelasyon			
		StigmaPuan	Mesafe
StigmaPuan	Pearson Correlation	1	,322**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	730	730
Mesafe	Pearson Correlation	,322**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	730	730
**0.01 Düzeyinde anlamlılık tespit edilmiştir.			

Cinsiyet ile sosyal mesafe puanı karşılaştırıldığında ise kadınların ortalamasının (3,367) ve erkeklerin (3,558) ortalama puanı arasında anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($P < 0,05$). Erkeklerin ($X=2,254$) kadınlara ($X=1,997$) göre damgalama eğilimi daha yüksek bulunmuştur ($P < 0,01$). Cinsiyet ile SMÖ ve DMÖ puanlarının dağılımı Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Cinsiyet ile SMÖ ve DMÖ arasındaki ilişkinin T testi analizi						
	Cinsiyet	N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Erkek	274	2,254	,597	1,444	0,000
	Kadın	456	1,997	,543		
Mesafe	Erkek	274	3,558	1,305	1,119	,049
	Kadın	456	3,367	1,251		

Medeni durum ile DMÖ puanı incelendiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sosyal mesafe puanı incelendiğinde ise en yüksek Evli ($X=3,583$) iken, en düşük Diğer ($X=3,181$) olmuştur ($P<0,05$). Evli olan bireylerde sosyal mesafe daha fazla bulunmuştur. Medeni duruma göre elde edilen veriler Tablo 14’te verilmiştir.

		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Bekar	413	2,077	,557	,909	,403
	Evli	294	2,124	,607		
	Diğer	23	1,996	,550		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	Bekar	413	3,350	1,225	3,394	,034
	Evli	294	3,583	1,340		
	Diğer	23	3,180	1,124		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Çocuk sahibi olma ile DMÖ puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($P<0,05$)

SMÖ puanı en yüksek grup Yok ($X=3,610$), en düşük grup Var ($X=3,352$) dir. ($P>0,05$). Çocuk sahibi olan kişilerde sosyal mesafe puanı daha fazla bulunmuştur. Çocuk sahibi olma ile SMÖ ve DMÖ arasındaki istatistiksel veriler Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Çocuk sahibi olma ile SMÖ ve DMÖ arasındaki ilişki

	Çocuk	N	X	SS	F	P
Stigma Puan	Var	244	2,148	,636	6,753	,084
	Yok	486	2,066	,544		
MesafePuanı	Var	244	3,610	1,328	3,156	,012
	Yok	486	3,352	1,328		

Yaş ile DMÖ arasındaki ilişki incelendiğinde En yüksek Puanın 40-44 Yaş gurubunda (X=2,339) iken, en düşük 50+ Yaş gurubunda (X=1,894) olduğu tespit edilmiştir. Damgalama eğiliminin yaşa göre inişli-çıkışlı bir grafik çizdiği görülmüştür.

Sosyal mesafe ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (P<0,05). Yaş aralığı ile DMÖ ve SMÖ arasındaki istatistiksel veriler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Yaş aralığı ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi						
		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	18-24	204	2,150	,595	4,541	0,000
	25-29	168	1,990	,455		
	30-34	114	2,100	,564		
	35-39	77	2,100	,604		
	40-44	70	2,339	,657		
	45-49	46	2,037	,700		
	50+	51	1,894	,490		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	18-24	204	3,583	1,257	1,118	,350
	25-29	168	3,346	1,230		
	30-34	114	3,248	1,220		
	35-39	77	3,407	1,247		
	40-44	70	3,499	1,289		
	45-49	46	3,565	1,482		
	50+	51	3,438	1,406		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Katılımcıların yaşadığı yer ile DMÖ puanı aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Nüfusun kalabalık olduğu büyükşehirde DMÖ puanı ortalaması en düşük

($X=2,027$), kırsalda ise en yüksek ($X=2,413$) olmuştur ($P<0,001$). SMÖ puanı en yüksek kırsal kesimde ($X=4,343$) iken, en düşük büyükşehirde ($X=3,358$) olmuştur ($P<0,001$). DMÖ ve SMÖ kırsaldan büyükşehire geldikçe artmıştır. İstatistiksel bilgiler 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Yaşanan yer ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi

		N	X	SS	P	F
StigmaPuan	Kırsal	42	2,413	,623	12,451	0,000
	Şehir	208	2,182	,568		
	Büyükşehir	480	2,027	,564		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	Kırsal	42	4,343	1,126	11,886	0,000
	Şehir	208	3,441	1,304		
	Büyükşehir	480	3,358	1,244		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Katılımcıların mesleği ve SMÖ ve DMÖ arasındaki ilişkinin istatistiksel analizi Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Meslek ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi

		N	X	SS	P	F
StigmaPuan	İşçi	54	2,099	,589	3,398	0,001
	Memur	168	2,210	,642		
	Öğrenci	191	2,089	,548		
	Akademisyen	47	1,909	,383		
	Ev Hanımı	27	2,203	,582		
	Esnaf	21	2,387	,730		
	İşsiz	50	2,020	,538		
	Diğer	172	2,001	,543		
	Toplam	730	2,093	,577		

Mesafe	İşçi	54	3,355	1,403	5,702	0,000
	Memur	168	3,610	1,309		
	Öğrenci	191	3,421	1,239		
	Akademisyen	47	3,486	1,245		
	Ev Hanımı	27	4,288	1,438		
	Esnaf	21	4,248	1,365		
	İşsiz	50	3,438	1,165		
	Diğer	172	3,071	1,107		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Bireylerin meslek gruplarına göre DMÖ puanları karşılaştırıldığında en yüksek ortalamanın, esnaf gurubunda ($X=2,387$), en düşük ortalama akademisyen ($X=1,909$) olduğu görülmektedir. Katılımcıların DMÖ puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için istatistiksel testlerden olan yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda $F=3,398$, ($P<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Farklılığın yönü akademisyen-esnaf şeklinde bulunmuştur.

Katılımcıların meslek gruplarına göre SMÖ puanları karşılaştırıldığında en yüksek ortalamanın ev hanımı ($X=4,288$), en düşük ortalamanın diğer gurubunda ($X=3,071$) olduğu görülmektedir. Varyans analizine göre $F=5,702$, ($P<0,001$) istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Farklılığın yönü ev Hanımı-diğer Gurup şeklinde bulunmuştur. Katılımcıların iş sektörü ile DMÖ ve SMÖ puanlarının istatistiksel dağılımı Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Çalışılan sektör ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi

		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Hizmet	43	2,235	,686	2,067	,014
	Tarım	13	2,549	,798		

	Sağlık	93	2,062	,499		
	Sanayi	15	2,257	,572		
	Kamu	66	2,193	,673		
	Eğitim	143	2,012	,551		
	Ticaret	19	2,169	,486		
	Turizm-Eğlence	7	2,162	,383		
	İletişimTeknoloji	10	1,886	,343		
	Hukuk-Adalet	17	2,310	,720		
	Güvenlik	27	2,154	,546		
	Diğer	66	1,937	,559		
	İşsiz	60	2,065	,536		
	Öğrenci	151	2,095	,560		
	Toplam	730	2,09	,577		
Mesafe	Hizmet	43	3,664	1,283	2,129	,011
	Tarım	13	4,291	1,340		
	Sağlık	93	3,288	1,114		
	Sanayi	15	3,061	1,307		
	Kamu	66	3,386	1,336		
	Eğitim	143	3,451	1,251		
	Ticaret	19	3,729	1,318		
	Turizm-Eğlence	7	3,387	1,628		
	İletişim-Teknoloji	10	3,028	1,483		
	Hukuk-Adalet	17	3,529	1,258		
	Güvenlik	27	4,164	1,181		
	Diğer	66	3,066	1,277		
	İşsiz	60	3,567	1,361		
	Öğrenci	151	3,407	1,232		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Bireylerin çalıştığı sektöre göre DMÖ puanları karşılaştırıldığında en düşük DMÖ puanı iletişim-teknoloji (X=1,886) iken, en yüksek tarım (X=2,549) gurubunda olmuştur (P< 0,05).

Katılımcıların çalıştığı sektöre göre SMÖ puanları karşılaştırıldığında en düşük SMÖ puanı iletişim-teknoloji ($X=3,028$) iken, en yüksek tarım ($X=4,291$) gurubunda olmuştur ($P < 0,05$). Guruplara göre damgalama puanı ile sosyal mesafe puanı arasında paralellik vardır. Biri artarken diğeri de artmıştır.

Katılımcıların eğitim durumuna göre DMÖ ve SMÖ puanları arasındaki istatistiksel veriler Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Eğitim durumu ile DMÖ ve SMÖ arasındaki ilişkinin Anova analizi						
		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	İlköğretim	25	2,161	,817	1,818	,123
	Lise	55	2,159	,510		
	Önlisans	53	2,255	,683		
	Lisans	383	2,088	,582		
	Lisansüstü	214	2,038	,515		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	İlköğretim	25	4,254	1,544	5,772	0,000
	Lise	55	3,915	1,262		
	Önlisans	53	3,622	1,424		
	Lisans	383	3,361	1,284		
	Lisansüstü	214	3,314	1,122		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Katılımcıların eğitim durumuna göre DMÖ puanları incelendiğinde istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sosyal mesafe puanı incelendiğinde ise, en yüksek puanın ilköğretim ($X=4,254$) gurubunda iken, en düşük puan yüksek lisans ve doktora ($X=3,314$) olduğu görülmüştür. Bu bilgiler ışığında eğitim seviyesinin yükseldikçe düzenli olarak Sosyal mesafe puanının da düştüğü görülmüştür.

4.3. Katılımcıların Daha Önceki Adli Geçmişi ile DMÖ-SMÖ Puanlarının İncelenme

Katılımcılara daha önceden adli yönden ceza ya da ceza erteleme alıp almadığı sorulmuş, elde edilen istatistiksel sonuçlar Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Katılımcıların geçmiş ceza-ceza erteleme varlığı durumu						
		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Evet	37	2,078	,594	,026	,871
	Hayır	693	2,094	,577		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	Evet	37	3,274	1,361	,651	,420
	Hayır	693	3,447	1,269		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$) (bkz. Tablo 21). Ancak Damgalama eğilimi ölçeğinin ilk sorusu olan, Adli suça karışmış biriyle aynı ortamda çalışmak istemem sorusuna daha önce ceza ya da ceza erteleme aldığı söyleyen 37 kişinin DMÖ ortalama puanı $X=1,918$ iken, Hayır diyen 693 kişinin puanı 2,362 olmuştur ($P=0,15$, $P<0,05$).

Daha önceden ceza ya da ceza erteleme alan kişiler hükümlü birisiyle aynı işyerinde çalışmaya daha sempatik bakmışlardır. Bunun sebebi aynı durumda olan, benzer sorunlar yaşayan kişilerin birbirlerine daha iyi anlaması olabilir. Ceza ya da ceza erteleme almamış kişilerin kendi başlarına böyle bir şey gelmediği için empati yaparken bir nebze daha zorlandıkları görülmektedir.

Katılımcılara yöneltilen birinci derece akrabalarının ceza ya da ceza erteleme alıp almadığı sorusu sorulmuş, DMÖ ve SMÖ ile istatistiksel olarak karşılaştırılmış, elde edilen veriler Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Katılımcıların birinci derece akrabasının geçmişte ceza-ceza erteleme alma durumu	
--	--

		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Evet	138	2,052	,654	,881	,348
	Hayır	592	2,103	,558		
	Toplam	730	2,093	,577		
Mesafe	Evet	138	3,24	1,253	4,031	,045
	Hayır	592	3,484	1,275		
	Toplam	730	3,438	1,274		

Daha önce birinci derece akrabasının ceza-ceza erteleme aldığına Evet cevabı ($X=3,243$) veren katılımcılarda SMÖ Hayır cevabı ($X=3,484$) veren katılımcılara göre daha düşük ve istatistiksel olarak anlamlıdır. ($p<0,05$). DMÖ puanı ile ilişki ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. ($p>0,05$)

Daha önceden ceza ya da ceza erteleme alan birinci derece akrabası olan katılımcılar hükümlü birisiyle aynı işyerinde çalışma sorunlarına Evet cevabı veren 138 kişinin DMÖ puanı ortalaması $X=2,195$ iken, Hayır cevabı veren 592 kişinin DMÖ puanı ortalaması $X=2,373$ olmakla beraber istatistiksel olarak anlamlı değildir ($P=0,82$, $P>0,05$).

Katılımcıların arkadaşının ceza ya da ceza erteleme alıp almadığı sorulmuş, elde edilen istatistiksel veriler DMÖ ve SMÖ ile karşılaştırılarak Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Katılımcıların ceza-ceza erteleme alan arkadaşlarının varlığı

		N	X	SS	F	P
StigmaPuan	Evet	237	2,1180	,58605	,622	,430
	Hayır	493	2,0819	,57382		
	Toplam	730	2,0936	,57766		
Mesafe	Evet	237	3,1567	1,23107	17,602	,000
	Hayır	493	3,5745	1,27347		
	Toplam	730	3,4389	1,27415		

Daha önce yargılanıp ceza-ceza erteleme alan arkadaşınız var mı sorusuna Evet (X=3,156) cevabı veren katılımcılarda SMÖ, Hayır (X=3,574) cevabı veren katılımcılara göre daha düşük ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$).

Katılımcıların ceza-ceza erteleme alan arkadaşının varlığı DMÖ puanı ile istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

5. TARTIŞMA

Bu çalışma damgalama teorisi ve sosyal mesafe bağlamında sosyal medya kullanıcılarından oluşan katılımcıların damgalama eğilimi ve hükümlülere yönelik sosyal mesafesini tespit etmek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma süresince katılımcıların en çok geribildirimde bulunduğu husus hükümlü kişinin hangi suçtan hüküm giymiş olduğunun daha açık olmasını istemeleri olmuştur. Kişilerin damgalama eğilimini ve hükümlülere yönelik mesafesini belirlemede suçun niteliğinin önemli olduğu bu geribildirimlerden anlaşılmaktadır. Bu noktada araştırmanın amacının katılımcıların kendi genel algılarında var olan hükümlü kişiye yönelik olduğu hatırlatılmıştır.

Kokain bağımlısı olan insanlar ile ruhsal rahatsızlıkları olan kişilerin toplum tarafından damgalanmaları karşılaştırıldığında insanların kokain bağımlılarını daha fazla damgalamaya eğimli oldukları görülmüştür (Corrigan, 2002; Link ve ark., 1999). Benzer şekilde uyuşturucu tüketimi sebebiyle hüküm almış kişiler toplum tarafından hükümlüler arasında en zararsız grup olarak görülmekte iken, şiddet suçlarından hüküm giymiş insanlar en tehlikeli olarak, cinsel suçları olanlar ise en çok damgalananlar arasında yer almaktadır (Stalans, 2002). Toplumun bu düşüncelerinin farkında olan bireylerin de işledikleri suça göre algıladıkları damgalanmanın da farklılık gösterebileceği düşünülmektedir (Arslanoğlu, 2016).

Yapılan istatistikler sonucunda kurulan hipotezler doğrulanmıştır. Araştırmada cevap aranan sorulardan birisi damgalama ile sosyal mesafe arasındaki ilişki idi. Bu çalışmada sosyal mesafe puanları damgalama eğiliminin turnusol kâğıdı görevini üstlenmiştir. Nitekim hükümlülere yönelik damgalama eğilimi arttıkça sosyal mesafenin de arttığı görülmüştür.

Damgalama eğilimi cinsiyete göre düşük puanda olmakla birlikte erkek katılımcılarda kadınlara göre anlamlı şekilde daha fazladır. Hükümlü bireylere yönelik Sosyal mesafe ortalama puanı tüm katılımcılarda yüksek olmakla birlikte erkeklerde kadınlara göre nispeten daha fazladır.

Geçmiş bir araştırmayla uyumlu bir şekilde erkeklerin kadınlara göre alkol ve madde bağımlılarını daha çok damgaladıkları görülmektedir. Bu durum toplumun kadından daha hoşgörülü olma beklentisinin kaynaklanıyor olabilir (Gargari, 2015).

Avcil'in psikiyatrik hasta yakınlarında damgalama ile ilgili yaptığı araştırmada Katılımcıların cinsiyetinin ise damgalama ve tehlikelilik, çaresizlik, utanma ve yakınlarının ne kadar hasta olduklarını düşünmeleri üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir (Avcil, 2014). Bu durum Savaşır'ın yaptığı bir araştırmada, kadın ve erkekler arasında ruh hastalarına yönelik tutumlarla ilgili bir farkın olmadığını saptadığı bulgularla uyumaktadır (Savaşır, 1971). Bu çalışmada bu yönüyle hükümlülere yönelik damgalamada farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Medeni duruma, Çocuk sahibi olma durumuna göre DMÖ puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, SMÖ puanlarında Evli ve Çocuk sahibi olan katılımcıların daha yüksek olması hükümlü bireylerin tehlikeli olarak algılanması neticesinde ailenin daha koruyucu bir tavır sergileyerek sosyal mesafeyi arttırdığı söylenebilir.

Katılımcıların yaş aralığına göre DMÖ puanları düşük ortalamaya sahip iken farklı yaş gruplarında anlamlı şekilde değişiklik göstermekle beraber yaş büyüdükçe inişli çıkışlı bir grafik sergilemektedir. Yaş aralığına göre SMÖ puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırmanın önemli ve güçlü bulgularından bir tanesi de kırsaldan büyükşehir'e doğru geldikçe hem damgalama eğiliminin hem de sosyal mesafenin azaldığı bulunmuştur. Bu sonuç eğitim seviyesi ile de uyumludur. Kentleşmenin arttığı yerlerde suç işleme oranı kırsala göre fazla olması bu konuda etkili olabilir.

Sektörlere göre en düşük DMÖ puanı iletişim-teknoloji-diğer gurubunda iken en yüksek tarım-hukuk-adalet gurubundadır. SMÖ puanlarında ise en düşük gruplar iletişim-teknoloji-sanayi gurubunda iken en yüksek tarım-güvenlik sektöründedir. Mesleklere göre ise en yüksek DMÖ esnaf mesleğindeyken en düşük akademisyenlerdedir. Sosyal mesafe ise en yüksek ev hanımlarındayken en düşük diğer meslek gurubundadır. Farklı meslek gruplarının farklı alt kültürlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak damgalamayı ve sosyal mesafeyi de etkilediği görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumu yükseldikçe sosyal mesafenin de aynı nispette azaldığı bulunmuştur. Eğitim durumu ile damgalama arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Avcil'in (2014) çalışmasının sonucunda psikoeğitimin damgalama üzerindeki etkisi ile hükümlülere yönelik sosyal mesafenin eğitilmiş kişilerde daha az olması uyumludur.

Daha önce yargılanıp ceza-ceza erteleme alan kişilerin DMÖ ve SMÖ puanlarının diğer insanların puanları ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Daha önce yargılanıp ceza-ceza erteleme alan birinci derece akrabası, arkadaşı olduğunu söyleyen kişilerin SMÖ puanlarının istatistiksel olarak daha yüksek olduğu görülmüş, DMÖ puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Damgalama teorisi çerçevesinde hükümlüler normal damgalamadan farklı olarak hem devlet hem de toplum tarafından etiketlendikleri için toplum tarafından tehlikeli olarak görülüp dışlanmaktadır. Kişinin kendisini de bu şekilde kabul etmesiyle kendini gerçekleştiren kehanet devreye girmekte ve hükümlü birey kısır döngü içinde tekrar suç işlemeye yönelebilmektedir. Bu araştırmanın sonucuna göre insanlar sosyal alanlarda hükümlülerin ulaşım, alışveriş, sosyal hizmetlere erişimi konusunda daha ılımlı iken kendi özel alanlarına yaklaştıkça daha çekinceli ve mesafeli oldukları görülmüştür. Örneğin toplu taşıma veya alışveriş gibi alanlarda fazla rahatsız olmazken, aynı işyerinde çalışmaktan ya da yakın ilişki kurması gereken ortamlardan uzak durmaya çalışmışlardır. Bu da insanların hükümlülerin belalı, tehlikeli olarak damgaladıklarını, bu yüzden mesafeli olarak kendilerince beladan uzak durmayı seçtikleri söylenebilir.

Bir kişinin ait olduğu gruptan bu şekilde koparılması daha sonra bu kişinin yeniden suç işlemesine neden olacaktır. Böyle bir işlemden sonra kişi artık farklı bir dünyada yaşamaya mahkûm edilmiş olur; çünkü artık damgalanmıştır. Dolayısıyla bireyi suçlu yapan şey, kişiyi suçlu olarak tanımlayarak damgalayan, kişiye suçlu bir kimliğe sahipmiş gibi yaklaşarak ayrıma tabi tutan, her fırsatta kişinin hatalarını ve suçlu özelliklerini ön plana çıkararak kişiyi suçlu olarak betimleyen ve en nihayetinde de kişiyi suçlu olduğu bilinci kazandırılmaya çalışılan bir süreçtir (Tannenbaum, 1979)

Toper'e (2016) göre Uyumlu, dışadönük ve deneyime açık tiplerin eski hükümlülere yönelik önyargı düzeyleri daha düşük olmaktadır. Eski hükümlülere mesleki

eğitim sağlanmasına y6nelik tutumlarda uyumluluğun, deneyime açıklığın ve sorumluluğun pozitif ilişkili olduğu g6r6lm6řt6r. Eski h6k6ml6lerle sosyal temas ile kişilik boyutları arasındaki ilişkide ise 6nyargı ve kişilik boyutları arasındaki ilişkiye benzer sonuçlar elde edilmiş, uyumluluk, dışad6n6kl6k ve deneyime açıklık d6zeyi arttıa çalışanların eski h6k6ml6lerle temasta bulunmalarına y6nelik olumlu tutumları artış g6stermiştir. Kaçınmacı 6nyargı kuramında da belirtildiği gibi, 6nyargılı kişiler dış gruplar ile temasta bulunmaktan rahatsızlık duymaktadır. Dolayısıyla eski h6k6ml6ler ile temas ve eski h6k6ml6lere y6nelik 6nyargı ile kişilik boyutlarının benzer ilişkide olması olağandır.

Yapılan alışmalar işverenlerin, mesleki eğitim almış, rehabilitasyon programlarına katılmış eski h6k6ml6leri istihdam etmeye y6nelik tutumlarını olumlu etkilediğini g6stermiştir. Ayrıca daha 6nce eski h6k6ml6 istihdam etmiş işverenlerin eski h6k6ml6lerle çalışmaya dair olumsuz tutumlarına daha az sahip olmaktadır (Links, 2010). Eski h6k6ml6lerin toplumun diğer kesimleriyle aralarındaki mesafenin kısılması ve sosyal temas, eski h6k6ml6lere y6nelik 6nyargı ve ayrımcılığın azalmasını sağlayan 6nemli bir araç olabilir (Tooper, 2016).

Geçmiş başka bir araştırmada, olumlu sosyal bağların, suçluların denetimli serbestliğe uyumunu olumlu y6nde etkilediği, ayrıca bir is sahibi olmanın zaman içerisinde denetimli serbestlikte başarısızlığı ortadan kaldırdığı, aile ve arkadaşların desteğinin, dilekçesinin iptal olmasını ve yine başarısızlığın ortadan kaldırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ayrıca alana, suçlunun topluma entegrasyon s6recindeki problemleri asmasında ve topluma uyum sağlama konusunda, 6nemli bilgiler sağlamıştır (Hepburn ve Griffin, 2004).

Yetişkin denetimli serbestliktekilerin uyumunu incelemiş olan bir başka araştırma da Wood ve O'Donnel 'ın 2006 yılında yayımlanan 12 aylık bir "takip" alışmadır. Bu araştırmada, denetimli serbestlik altında kalmış olan yetişkinlerin, tekrar suç isleme ile ilgili değişkenler ve girdikleri iste kalma durumları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, 12 aylık s6re sonra, tekrar suç islemeye 3 değişkenin etkili olduğu g6r6lm6řt6r; 1) is sahibi olup olmadığı, 2) yakalandığındaki yası ve 3) değiştirdiği adres sayısı. (Wood ve O'Donnell, 2006).

Geçmiş araştırmalarda düzenli bir işte çalışmanın eski hükümlü bir birey için ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Hükümlülerin iş bulamamasının eğitim, bireysel gelişim ve yetenekler, mesleki bilgi vb. durumlarının yanında toplum tarafından önlerine duvar olarak konulan ‘hükümlü’ damgalaması ile de dezavantajlı konumda oldukları gerçektir. Bu çalışmada ise hükümlülere yönelik damgalamadan dolayı zaten işsizliğin fazla olduğu ülkemizde hükümlülerin iş bulma ihtimalleri düşmekte ve cezaevi deneyimi sonrası topluma uyum süreci zorlaşmaktadır.

Bilgiç’in Mahkûmların suç algısı konulu çalışmasının sonuçlarında “Tahliye sonrası devletten beklentiniz nelerdir” sorusuna birden fazla seçenek işaretleme imkânı tanınmıştır. Mahkumlardan %67.3’ü sabıkanın silinmesi, %60.3’ü is, %52.9’u is kurmak için kredi yardımı, %20.5’i başka bir ilde yaşamak için maddi destek, %13.8’i rehabilitasyon/iyileştirme, %5.9’u yüzünün ameliyatla değiştirilmesi ve %1.5’i ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. (Bilgiç, 2014). Mahkûmların bu isteklerine bakıldığında damgalanmanın sonuçları apaçık görülmektedir. Mahkûmlar toplumun kendilerini etiketleyerek dışlayacağını düşünmektedirler. Mahkûmların beklentisi bu araştırmayla da uyumludur. Araştırmaya katılan kişilerin her ne kadar damgalama puanı düşük olsa bile sosyal mesafe ortalaması yüksektir. Buradan yola çıkarak insanların rutin hayatlarında suça karışmış kişilerden uzak kalmayı tercih ettikleri söylenebilir.

Mahkûmların; etiketlenmesi, sosyal yasamdan dışlanması, iş bulamaması, anlaşılabilmesi gibi dış faktörler nedeniyle yeniden suç işlemekle birlikte asıl etkili olan faktörün suç işlemeyi alışkanlık haline getirmesi, ceza infaz kurumunda hazırcılığa alışması ve bilinçli olarak istek ve arzularını daha kısa yoldan elde etmek gibi iç faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir (Bilgiç, 2014).

Başka bir çalışmada, mahkûmiyet durumunun sahip olduğu konumunu ve işini etkileyip etkilemediğine ilişkin veriler bize iş piyasasına içerilme ve sosyal bütünleşme süreçlerini doğrudan etkilediğini de göstermektedir. Bu bağlamda söz konusu çalışma kapsamında görüşülen bireylerin % 52,8’i mahkûmiyet durumunun işin kaybedilmesi üzerinde doğrudan etkisi olduğunu ifade etmiştir. “Hükümlü” etiketi altında mevcut haliyle damgası görünür olan bireylerin işini kaybetmesi, damganın kendi başına sosyal dışlanma sürecini besleyen bir durum olduğunu da göstermektedir.. Örneğin “iş bulmada zorluk yaşadınız mı” sorusuna %57,5 oranında hayır denilmesi, olumlu istihdam

koşullarının ve tutumlarının göstergesi değildir. Veriler ve alana ilişkin gözlemlerden yola çıkarak şu ifade edebilir ki; bu bireyler, hem çalışırken hem de bir iş arama aşamasında mahkûmiyetlerini saklama eğilimi göstermektedir (Timurturkan ve ark., 2017).

Damgalanmanın en önemli unsurlarından biri dışlanmadır ve hükümlülerin cezaevinden çıktıktan sonra topluma yeniden katılımlarında sosyal dışlanmaya maruz kalırlar, bu durum onların toplumun 'içinde' yaşamaları ancak toplumun bir 'parçası' haline gelememelerine yol açar (Johnson, 2002).

Arkar'ın geçmişte yaptığı Akıl hastalarının sosyal reddedilimi çalışmasında kişisel olmayan ve genel olan ortamlarda daha az sosyal mesafe koyulduğu gözlenmektedir. Bu sonuç Whatley' in 1958-1959 yıllarında yaptığı çalışmanın bulgularıyla paraleldir. Whatley, kendi terimi ile "ego-içeren" ortamlarda etkileşimi kesme eğiliminin varlığını bildirmiştir.

Eski hükümlülerin topluma yeniden girişlerini kolaylaştıracak politikalara dâhil olmaları, insanların eski hükümlüleri kendilerine benzeyen bireyler olarak algılamalarına ve hoşlanmama gibi olumsuz duyguların azalmasına, böylece eski hükümlülere yönelik önyargıların azalmasını sağlamaktadır. Evrenselci değer, eski hükümlülerin ayrı bir grup olarak algılanmasını, iç-grup ile dış grup arasında engellerin sönükleşmesini, onların da toplumun sıradan bir ferdi olarak düşünülmesini, kişilerin kendileri ile eski hükümlüler arasında benzerlikler kurmasına yardım etmektedir (Snider ve Reysen, 2014).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Damgalamayı içselleştiren bireyin sosyal ilişkilerinin olumsuz yönde etkilenmesi, mesleki, ailevi ve sosyal hayatının olumsuz etkilenmesine, ekonomik kayba, hayat standardında düşmeye neden olabilmektedir. Bu araştırmanın sonucuna göre katılımcıların %23,6'sının (N=172) damgalama puanı yüksek iken, %76,4'ünün (N=558) damgalama puanı düşük olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar genel olarak hükümlülere orta düzeyde damgalamakta ve bununla ilişkili olarak da sosyal mesafe koymaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre hükümlülere yönelik damgalamayı etkileyen faktörler:

- Yaş
- Cinsiyet
- Yaşanan Çevre
- Meslek ve Çalışılan Sektör

Olarak bulunmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre hükümlülere yönelik sosyal mesafeyi etkileyen faktörler:

- Cinsiyet
- Medeni Durum
- Çocuk Sahibi Olma
- Yaşanan Çevre
- Meslek ve Çalışılan Sektör
- Eğitim
- Kişinin birinci derece akrabası ya da arkadaşının adli ceza geçmişi olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak ortaya konulan tüm bu faktörler ışığında toplumda dezavantajlı gruplardan olan hükümlü bireyleri damgalamada birçok faktör etkili olmakla birlikte topluma faydalı bir birey haline getirilebilmeleri için damgalama ve sosyal mesafe değişebilir bir durumdur. İnsanların biyo-psikososyal ve hatalara açık bir organizma olduğu gerçeğinden hareketle empatik bir tavırla, sistemin yeni mağdurlar üretmemesi ve suçların tekrar edilmemesi adına, halkın maddi ve manevi özgürlüğüne ulaştığı bir sistemde olmak suçun temellerini yok edeceği için kurumların (denetimli serbestlik, sosyal yardımlar, eğitim, adalet) sağlıklı çalışması suçu ve mağdurlarını azaltacağı gibi toplumsal barış ve huzura da katkı sağlayacaktır.

Mükerrer suçluluğu önleme bakımından hükümlülere yönelik damgalayıcı ve ayrımcı yaklaşımların etkisi yadsınamaz. Nitekim olumsuz pekiştirici olarak çalışan damgalama, sosyal mesafe koyma sorunsalı hükümlü bireyin topluma uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Toplumdan dışlanan bireyin kendi hükümlü grubundan kişilerle beraber bir kısır döngü içinde suç kariyerine devam etme ihtimali artacaktır.

Gelecek çalışmalar için damgalama ile mükerrer suçluluk, suç kariyeri, hayat kalitesinin artırılması konularının incelenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma sosyal medyada gönüllü, %891,1'i yükseköğrenim mezunu olan bir kitle ile gerçekleştirilmiştir. Eğitim seviyesi düşük ve sosyal medya kullanmayan bireylerde farklı sonuçlar çıkabilir. Ayrıca bu çalışma eski hükümlüleri geniş kapsamda ele almış, hükümlülük türleri ayrı başlıklar şeklinde incelenmemiştir. Ancak araştırma sürecinde katılımcıların hükümlülük türlerine önem atfettiklerine dair geri dönüşler alındığından yeni çalışmalarda hükümlü türleri ayrı olarak ele alınabilir.

KAYNAKLAR

- Angenent, H., and de Man, A., (1996) Background Factors of Juvenile Delinquency, New York: Peter Lang.
- Arkar H., (1991) Akıl Hastasının Sosyal Reddedilimi, Düşünen Adam, 1991, 4 (3): 6-9
- Arslaonđlu Ç. E., (2016) Koşullu Salıverme İle Tahliye Olmuş Hükümlülerde Damgalanma Algısı ve Damgalanma ile Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Avcil, C., (2014) Psikiyatrik Hasta Yakınlarında Damgalama ve İlişkili Faktörler, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Becker, Howard S., (1991) Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: The Free Press.
- Bedük, M. N., (2010) Kamu kurum ve kuruluşlarında eski hükümlü işçi çalıştırılması, Kamu-İş, 2.
- Berry, D., (1974) Central Ideas in Sociology, London:Constable
- Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Stanworth, M., Sheard, K. and Webster, A., (1987) Introductory Sociology (2nd ed), London:Macmillan
- Bilgiç S., (2014) KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I): 8-17, 201
- Bogardus, E.S., (1959) Social Distance, Ohio:Yellow Springs, Antioch Press.
- Braithwaite, J., (1995) "Reintegrative shaming, Republicanizm, and Policy." In Huges Barlow, Putting Theory to Work, Boulder, CO: Westwiev Press, Inc., pp: 191-205

- Braithwaite, J., (2005) *Crime, Shame and Reintegration*. 15.th Edition New York, NY: Cambridge University Press.
- Brehm, S., ve Kassin, S. M., (1993) *Social Psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Brewer, M. B., (1988) A dual process model of impression formation. In T. K. Srull ve R. S. Wyer (Eds.), *Advances in social cognition* (s. 1-36). New Jersey: Hillsdale.
- Budak, S., (2000) *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim Sanat Yayınları.
- Cüceloğlu, D., (2002) *İletişim donanımları: "Keşke"siz bir yaşam için iletişim* (18.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cullen,F. T., And Agnew, R., (2003) *Criminological Theory: Essential Readings-Past to Present*. Second Edition. Los Angeles, C.A: Roxbury Publishing Company
- Cohen, C. E., (1981) Person categories and social perception: Testing some boundaries of the processing effect of prior knowledge. *Journal of personality and social psychology*, 40(3), 441 - 452.
- Cooley, C. F., (1902) *Human nature and the social order*, New York: Scribner.
- Corrigan, P.W., ve Penn, D.L., (1999) "Lessons from social psychology on discreditingpsychiatric stigma", *American Psychologist*, 54:765-776.
- Corrigan, P.W., (2002) Testing social cognitive models of mental illness stigma: The Prairie State stigma studies. *Psychiatric Rehabilitation Skills*, 6(2), 232-254
- Çam, O., & Bilge, A., (2007) Ruh hastalığına yönelik inanç ve tutumlar. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 215- 223.
- Darley, J. M. ve Fazio,R. H., (1980) "Expectancy confirmation processes arising in the social interaction sequence". *American Psychologist*, 35 (10): 867-81.
- Demirtaş A., (2004) Sosyal Sınıflandırma, Kişiler arası Beklentiler ve Kendini Doğrulayan Kehanet, *İletişim: Araştırmaları* 2004 • 2(2): 33-53

- Dolu, O., (2015) “Suç Teorileri, Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji”, Global Politika ve Strateji, Ankara , sy: 441-517.
- Fein, S., ve Spencer, S. J., (1997) Prejudice as self-image maintenance: Affirming the self through derogating others. *Journal of personality and social psychology*, 73(1), 31-44
- Gargari, S.G., (2015) Dokuz Eylül Üniversitesi’nde Öğrenim Gören Üç Farklı Fakülte Öğrencilerinin Alkol Ve Madde Bağımlılığına Yönelik Damgalamaları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Güvenir, T., Miral, S., & Gökengin, D., (2004) Bir Stigmatizasyon (Damgalama) ve İstismar Olgusunda Okul Konsültasyonu Kapsamında Multidisipliner Krize Müdahale Yaklaşımı, *D.E.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 251-255
- Goffman, E., (1963) *Stigma: Notes On The Management of Spoiled Identity*, ABD: Prentice-Hall, Inc
- Göksu T., Karakaya M., (2009) *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 11(4), 27-43
- Herek, G. M., (2007) *Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice*. *Journal of Social Issues*, 63, 905-925.
- Hester, S. and Eglin, P., (1992) *A Sociology of Crime*, London: Routledge
- Hewstone, M., Macrae, N., Griffiths, R., Milne, A. B., ve Brown, R., (1994) Cognitive models of stereotype change:(5). Measurement, development, and consequences of subtyping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 30(6), 505-526.
- Hogg, M. A. ve Abrams, D., (1988) *Social identifications: A social psychology intergroup relations and group processes*. London ve New York: Routledge.
- Hogg, M.A. and Vaughan, G.M., (2014) *Sosyal Psikoloji*, (Çev.İ. Y.-A. Gelmez) Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- Johnson, R., (2002) *Hard time: Understanding and reforming the prison* (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

- Jost, J. T., ve Banaji, M. R., (1994) The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1-27.
- Kızmaz, Z., (2005) Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Konfüçyus (2000) Konuşmalar. Çev, M. Nebi Özerdim. Çağdaş Yayınları. <http://ekitap.kolayweb.com/> (ET: 07.09.2018)
- Kula, S., ve Çakar B., (2015) Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 6(12) Sy: 191-208
- Leary, M.R, & Schreindorfer, L.S., (1998) The stigmatization of HIV and AIDS: Rubbing salt in the wound. V.J. Derlega & A.P. Barbee (Eds.). *HIV and social interaction*, (pp. 12-29). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
- Lemert, E., (1979) "Primary and Secondary Deviation in Joseph E.,Jacoby, *Classics of Criminology*, First Edition, Oak Park, IL: Moore Publishing Company.
- Link, B.G., Phelan, J.C., Bresnahan, M., Stueve, A., & Pescosolido, B.A., (1999) Public conceptions of mental illness: Labels, causes, dangerousness, and social distance. *American Journal of Public Health*, 89, 1328-1333.
- Link, B.G. and Phelan, J.C., (2001) "Conceptualizing stigma", *Annual Review of Sociology*, 27:363-385.
- Links, W., (2010) Prejudged: Taggedfor Life A research report into employer attitudes towards ex-offenders. Retrieved from
- Marshall, G., (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*. Çeviri: Osman Akinhay, Derya Kömürçü. Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mackie, D. M., Hamilton, D. L., Susskind, J., ve Rosselli, F., (1996) "Social psychological foundations of stereotype formation". C. N. Macrae, C. Stangor, ve M. Hevvstone (der.). *Stereotype and stereotyping*, 41-47.

- Macrae, N., Hewstone, M., ve Griffiths, R. J., (1993) Processing load and memory for stereotype-based information. *European Journal of Social Psychology*, 23(1), 7787.
- Maruna, S., (2001) *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives.* Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Maslow, Abraham. H., (1943) A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4): 370-396.
- Miller, A. G., (1982) "Historical and contemporary perspectives on stereotyping". A. G.
- Nietzsche, F., (1997) *Thoughts on the prejudices of the morality.* Edited by Maudemarie Clark & Brian Leiter. *Cambridge Texts in the History of Philosophy* Cambridge: Cambridge University Press.
- Oban, G. ve Küçük, L., (2011) Ergenlerde Ruhsal Hastalıklara Yönelik Damgalamayı Etkileyen Etmenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2(1): 31-39.
- Oban, G. ve Küçük, L., (2012) Lise Öğrencilerinde Sizofreniye Yönelik Bilgilendirme Eğitiminin Sosyal Mesafe ve Tutuma Etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 9(2): 35-41.
- Özkalp, E. ve Kirel, Ç., (2011) *Örgütsel Davranış*, Ekin Basım Yayın, 5. Baskı, Bursa.
- Özmen, S., ve Erdem R., (2018) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2018, C.23, S.1, s.185-208.
- Pincus, F.L., (1996) "Discrimination comes in many forms", *American Behavioral Scientist*, 40:186-194.
- Polama, M. M., (1993) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. H. Erbaş (Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınevi.
- Robbins, S.P., and Judge, T.A., (2013) *Örgütsel Davranış*, (Çev. Ed. İ. Erdem), 14. Basımdan Çeviri (2011), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Savaşır, Y., (1971) “Toplumun ruh hastalığına karşı tutumlarının bilinmesinin önemi ve bu konuda uygulanan bir araştırma”, VII. Milli Nöro-Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara.
- Snider, J. S., ve Reysen, S., (2014) Effect of framing of reentry program on perceptions of ex-offenders. *World Journal of Social Science Research*, 1(1), 68-88.
- Soygür, H., ve Özalp, D.E., (2005) “Şizofreni ve damgalanma sorunu”, *Dahili Tıp Bilimleri Psikiyatri Dergisi*, 1(12):74-80.
- Stalans, L.J., (2002) Measuring attitudes to sentencing. In J. V. Roberts & M. Hough (Eds.), *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice* (pp. 15-32). Cullompton, UK: Willan Publishing.
- Stangor, C., ve Ford, T. E., (1992) Accuracy and expectancy confirming processing orientations and the development of stereotypes and prejudice. *European Review of Social Psychology*, 3, 57-89.
- Şahin, T., (2009) Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi , Ankara.
- Tajfel, H., (1981) Social stereotypes and social groups. In H. Giles ve J. C. Turner (Eds.), *Intergroup behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tannenbaum, F., (1979) “The Dramatization of Evil.” In Joseph E. Jacoby, *Classic of Criminology*. First edition. Oak Park, IL: Moore Publishing Company pp. 192-193
- Taşkın, E.O., (2007) Stigma Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve Damgalama, Ed: Taşkın E.O., Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, s. 17-57, 1. Basım, İzmir.
- Tedeschi, J., Linscold, S., ve Rosenfeld, P., (1985) *Introduction to Social Psychology*, S.t.Paul Minnesota: West Publishing Co.

- Toper, M., (2016) Çalışma Yaşamında Eski Hükümlülere Yönelik Önyargıların Bireysel Belirleyicileri: Ankara'da Belediyelerde Bir İlan Araştırması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Türkiye İstatistik Kurumu., Hükümlü ve Tutuklu Sayısı, (1998-2017), <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (ET: 11.01.2019)
- Yaman, E., (2009) Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet – Mobbing, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yaman, E., Güngör H., (2013) Damgalama (Stigma) Ölçeği'nin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 11, No. 25, 251-27

EKLER

EK-1: Damgalama Ölçeği

DAMGALAMA ÖLÇEĞİ (Yaman & Güngör, 2013)		E SİN Lİ K L E K A T I L M I Y O R U M	A T I L M I Y O R U M	İ S M E N K A T I L I Y O R U M	A T I L I Y O R U M	A M A M E N K A T I L I Y O R U M
1	Adli suça karışmış biriyle aynı ortamda çalışmak istemem.					
2	Aynı dünya görüşünü paylaşmayan kişiler birbirine adaletsiz davranır.					
3	Seçme şansım olsa evlilik dışı doğan bir kişiyle çalışmak istemezdim.					
4	Cinsel tercihleri farklı olduğunu düşündüğüm biriyle iletişim kurmak istemem.					
5	Yaşlı personelin iş ortamında verimleri oldukça düşüktür.					
6	Kıdemi fazla olan çalışanlar genç olanlar üzerinde otorite kurmayı sever.					
7	Bayan personel iş ortamında daha fazla sorun çıkarır.					
8	İnsanların kökenine göre farklı tavırlar takınılabılır.					
9	Boşanmış personelin iş ortamına negatif etkileri olabilir.					
10	İş ortamında dini inancı farklı olan birinin bulunması beni rahatsız eder.					
11	Psikolojik yardım alan bireylerin kişilik problemleri vardır.					
12	Psikolojik yardım aldığı bilinen kişilere güven azalır.					
13	Toplum kurallarına aykırı yaşantısı olan bir kişiyle aynı ortamda çalışmaktan rahatsız olurum.					
14	Yaşam tarzı bana uymayan bir kişiyle iş dışında görüşmem.					
15	Performansı kiskanılan bir kişi iş ortamında yalnız kalır.					
16	Meslektaşlarıyla sosyal paylaşımda bulunamayan bir kişi sorunludur.					
17	Çalışanlar arasında ayırım yapılması doğaldır.					

18	Farklı şivesi olan kişiler küçümsenebilir.					
19	Kılık-kıyafeti aykırı kişiler dışlanmayı hak eder.					
20	Tarzı taşralı olan birinin sosyal kabul görmemesi doğaldır.					
21	Güzel/yakışıklı olan kişiler daha başarılıdır.					
22	İletişime kapalı kişiler sorunludur.					

EK-2: Sosyal Mesafe Ölçeği

SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ

Okuduğunuz vaka örneğini düşünerek, aşağıdaki soruları cevaplayınız. Cevaplarırken sorunun altında verilen derecelendirmeyi kullanınız. Her sorunun altına uygun gelen sayıyı işaretleyiniz. Her soruya sadece bir cevap veriniz. Anketto doğru veya yanlış cevap yoktur. Samimi cevaplar vermeniz önemlidir.

1. Bu kişi ile belediye otobüsünde yan yana oturmak sizi rahatsız eder mi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım			Kesinlikle rahatsız etmez
2. Bu kişi ile şehirlerarası otobüste, yedi saatlik bir yolculukta bir arada olmak sizi rahatsız eder mi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım			Kesinlikle rahatsız etmez
3. Bu kişinin sokakınızda işlettiği bakkal dükkanından alışveriş yapmak sizi rahatsız eder mi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım			Kesinlikle rahatsız etmez
4. Bir apartman dairesinde oturduğunuzda düşünelim. Bu kişinin apartmanınızda kapıcı olarak çalışması sizi rahatsız eder mi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım			Kesinlikle rahatsız etmez
5. Kirya vermeyi istediğiniz bir eviniz olduğuna farz edelim. Evinizi bu kişiye kiralar mısınız?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle kiralamam			Kararsızım			Kesinlikle kiralamam
6. Bu kişinin de geleceğini öğrendiğiniz bir aile toplantısına katılmak sizi rahatsız eder mi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım			Kesinlikle rahatsız etmez

7. Bir aile toplantısında karşılaştığınız bu kişi ile iskambil kâğıdı, okey, tombala ve benzeri bir oyunu oynar mısınız?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle oynarım			Kararsızım		Kesinlikle oynamam	
8. Bir aile toplantısında karşılaştığınız bu kişi ile memleket meseleleri hakkında sohbet eder misiniz?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle sohbet ederim			Kararsızım		Kesinlikle sohbet etmem	
9. Eğer bu kişiyi tanısaydınız, ona günlük sıkıntılarınızı anlatıp, onunla dertleşir miydiniz?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle dertleşirim			Kararsızım		Kesinlikle dertleşmem	
10. Bu kişinin yanınızdaki daireye ya da eve taşınarak kapı komşunuz olması sizi rahatsız eder miydi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım		Kesinlikle rahatsız etmez	
11. Bu kişi bir kuaför/berber olsa, ona saçınızı kestirir miydiniz ya da yaptırmıydınız?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle kestiriririz/yaptırırım			Kararsızım		Kesinlikle kestirmem/yaptırmam	
12. Bu kişi ile aynı işyerinde çalıştığınızı farz edelim. Aynı odayı onunla paylaşmak sizi rahatsız eder miydi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım		Kesinlikle rahatsız etmez	
13. Bu kişi ile aynı işyerinde ama farklı odalarda çalıştığınızı farz edelim. Bu kişi ile aynı çatı altında bulunmak sizi rahatsız eder miydi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım		Kesinlikle rahatsız etmez	
14. Bir kardeşiniz olduğuna farz edelim. Kardeşinizin bu kişiyle evlenmek istemesi sizi rahatsız eder miydi?						
1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle rahatsız eder			Kararsızım		Kesinlikle rahatsız etmez	

EK:3 Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz : Kadın() Erkek ()

Yaşınız : ()

Medeni Durumunuz : Evli () Bekar () Diğer ()

Çocuğunuz Var mı? : Evet () Hayır ()

Eğitim Durumunuz : İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisans ()
)
Y.Lisans veya Doktora ()

Yaşadığınız Yer : Kırsal () Şehir () Büyükşehir ()
Mesleğiniz : İşçi () Memur () Öğrenci () Akademisyen
()

Ev Hanımı () Esnaf () İşsiz () Diğer ()

Çalıştığınız sektör : Hizmet () Tarım () Sağlık () Sanayi ()
Eğitim ()

) Ticaret () Turizm-Eğlence () İletişim-Teknoloji () Hukuk-Adalet ()
Güvenlik ()

) Öğrenci () İşsiz () Diğer ()

1-Daha önce yargılanıp ceza-ceza ertelemesi aldınız mı?

EVET () HAYIR ()

2- Daha önce birinci derece akrabanız yargılanıp ceza-ceza ertelemesi aldı mı?

EVET () HAYIR ()

3- Daha önce yargılanıp ceza-ceza ertelemesi almış arkadaşınız var mı?

EVET () HAYIR ()

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Rasim EREZ

Doğum Yeri ve Tarihi: Kayseri/1985

Üniversite :

Anadolu Üniversitesi : İktisat //2009 Mezun

İzmir Üniversitesi : Psikoloji //2016 Mezun

Dokuz Eylül Üniversitesi : Pedagojik Formasyon //2017 Mezun

Üsküdar Üniversitesi : Adli Psikoloji ve Davranış Delilleri Yüksek Lisans (Tezli)
Öğrenci

Mesleği: Memur